

UDK 311:316.3(474.5)
Li386

Redaktorių kolegija / Editorial Board

Vyriausiasis redaktorius / Chief editor

Prof. habil. dr. Algis Šileika (Lietuvos socialinių tyrimų centras / Lithuanian Social Research Centre)

Prof. dr. (HP) Arūnas Augustinaitis (Mykolo Romerio universitetas, Socialinės informatikos fakultetas / Mykolas Romeris University, Faculty of Social Information)

Doc. dr. Daiva Andriušaitienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Verslo vadybos fakultetas / Vilnius Gediminas Technical University, Faculty of Business Management)

Doc. dr. Algis Dobrovolskas (Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas / Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management)

Prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis (Lietuvos socialinių tyrimų centras / Lithuanian Social Research Centre)

Doc. dr. Teodoras Medaiskis (Vilniaus universitetas, Ekonomikos fakultetas / Vilnius University, Faculty of Economics)

Apsvarstė ir rekomendavo spaudai

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Socialinio darbo katedra (posėdžio protokolas Nr. 71, 2009 m.) bei Darbo ir socialinių tyrimų instituto taryba (posėdžio protokolas Nr. 3, 2009 m.).

Recenzentai / Reviewers

Prof. habil. dr. A. Bagdonas (Vilniaus universitetas / Vilnius University)

Doc. dr. (HP) L. Žalimienė (Vilniaus universitetas / Vilnius University)

Leidiny s parengtas bei išleistas

Europos Komisijos užimtumo ir socialinio solidarumo PROGRESS programos finansuojamo projekto „Daugialypė diskriminacija iš arti“ lėšomis

Turinys

Įvadas.....	4
Pagrindinės sąvokos.....	7
1. LYGYBĖS STATISTIKOS RENGIMAS EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE.....	11
Lygybės statistika Lietuvoje.....	13
2. PAGRINDINĖS LYGYBĖS STATISTIKOS METODOLOGINĖS NUOSTATOS.....	17
2.1. Statistinių duomenų šaltiniai, duomenų rinkimo būdai ir rodikliai.....	18
2.2. Duomenų apie patirtą diskriminaciją rinkimas, konfidencialumo užtikrinimas ir statistinės informacijos sklaida.....	33
3. DISKRIMINACIJOS APRAIŠKOS IR JŲ MAŽINIMO PRIEMONĖS.....	35
3.1. Diskriminacijos paplitimas (remiantis specialių tyrimų duomenimis).....	35
3.2. Antidiskriminacinės politikos įgyvendinimas.....	48
4. UŽSIENIO VALSTYBIŲ GEROJI PRAKTIKA RENGIANT LYGYBĖS STATISTIKĄ.....	56
4.1. Airijos patirtis rengiant lygybės statistiką.....	56
4.2. Jungtinės Karalystės gerosios praktikos pavyzdys.....	60
4.3. Prancūzijos patirtis.....	64
Nacionalinis 2011–2014 metų lygybės statistikos rengimo veiksmų planas.....	66
Išvados ir rekomendacijos.....	74
Literatūra.....	76

Įvadas

Šiuolaikinėje visuomenėje yra labai svarbu ugdyti tarpusavio supratimą ir toleranciją atsižvelgiant į lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, įsitikinimus ir pažiūras, amžių, lytinę orientaciją, negalia, etninę priklausomybę ir religiją. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Teisingumo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija ir kitos valstybės valdymo ir valdžios institucijos pagal savo kompetenciją užtikrina Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą, vykdymą.

Siekiant efektyviai užtikrinti skirtingų gyventojų grupių lygias galimybes šalyje bei įgyvendinti atitinkamų įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus, visuomenei reikia aukštos kokybės statistinės informacijos apie diskriminacijos reiškinio (lygių galimybių) situaciją ir pokyčius, kuri yra svarbi pagrindais lygių galimybių analizei ir sprendimams priimti bei diskusijoms šiais aktualiais klausimais skatinti.

Lietuvoje diskriminacijos tematika viešojoje erdvėje atsirado tik po nepriklausomybės atkūrimo. Iki 1991 metų diskriminacijos klausimai nebuvo viešai analizuojami, diskriminacijos apraiškos nebuvo fiksuojamos atitinkamais statistiniais rodikliais.

Mūsų šalyje yra nepakankamai statistinės informacijos, apibūdinančios skirtingų socialinių grupių socialinę ir ekonominę padėtį, trūksta duomenų apie diskriminacijos apraiškas įvairiose gyvenimo sferose ar veiklose. Todėl ne visada galima pateikti atitinkamą statistinę informaciją pagal analizuojamą galimos diskriminacijos požymį.

Nors kol kas ne visos Europos Sąjungos valstybės narės yra sukūrusios lygių galimybių ir diskriminacijos statistikos rodiklių rinkimo sistemas, yra susitarta dėl pagrindinių duomenų rinkimo būdų ir formų, siekiant rinkti kokybišką, objektyvią padėtį atspindinčią infor-

maciją. Europos Sąjungos institucijos, nepriklausomi ekspertai yra parengę metodinę literatūrą, išsamius vadovus, kokie statistiniai rodikliai apibūdintų lygių galimybių fenomeną (palyginama tarptautiniu mastu informacija apie diskriminavimo egzistavimą); kokius gyventojų socialinius tyrimus atlikti, kaip galima naudoti administracinius duomenų šaltinius (skundų, nusikalstamumo ir baudžiamosios teisėnos ir kt.), galimybes iš gyventojų surašymų duomenų rengti lygybės statistiką ir pan.

Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) rengia išsamią, tarptautinius reikalavimus atitinkančią lyčių statistiką, bet tai tik dalis vartotojams reikalingos statistikos apie lygias galimybes, diskriminacijos reiškinio paplitimą. Todėl svarbu jau dabar numatyti konkrečius veiksmus lygybės statistikai, Nacionaliniam lygybės statistikos veiksmų plano projektui parengti, lygių galimybių ir diskriminacijos statistikai aprašyti, statistiniams rodikliams, geriausiai atspindintiems visuomenėje egzistuojančius fenomenus, nustatyti. Reikėtų pažymėti, kad duomenų rinkimo ir metodologinius statistikos darbus reikia derinti su Europos Sąjungos statistikos tarnybos (toliau – Eurostatas) darbais – lygybės statistika turi atitikti ES kokybės standartus, būti palyginama tarptautiniu mastu ir tenkinti nacionalinių šios statistinės informacijos vartotojų poreikius.

Šiame leidinyje pristatoma statistinių rodiklių sistema, aprašyti duomenų rinkimo būdai ir nacionalinio lygybės statistikos veiksmų plano projektas yra tik pirmas žingsnis siekiant lygybės statistikos rengimo ir sklaidos mūsų šalyje. Pristatomas Lygybės statistikos veiksmų planas paskatins kryptingai kaupti ir sisteminti informaciją apie skirtingų socialinių grupių padėtį mūsų visuomenėje bei diskriminacijos apraiškas, kas leis geriau pažinti ir aprašyti šį reiškinį. Parengtas planas gali tarnauti ir kaip metodinė priemonė (jo sudarymui plačiai buvo panaudota užsienio šalių patirtis), ir kaip įrankis konkrečių klausimų sprendimui.

Leidinyje „Lygybės statistikos pagrindai. Nacionalinis lygybės statistikos rengimo veiksmų planas“ bus naudingas tiek mokslininkams,

nagrinėjantiems šiuos klausimus, tiek studijuojantiems Lietuvos aukštosiose mokyklose, tiek visiems, dirbantiems lygių galimybių užtikrinimo srityje, nagrinėjantiems diskriminacijos fenomeną, valstybės institucijų, savivaldybių, visuomeninių organizacijų darbuotojams, tiek visiems, besidomintiems lygių galimybių ir diskriminacijos aspektais. Taip pat knygoje pristatoma medžiaga gali praktiškai pasitarnauti įgyvendinant skirtingo masto gyventojų socialinės integracijos programas bei jas vertinant.

Parengta medžiaga – tai pirmas žingsnis nacionalinės lygybės statistikos formavimo link, todėl tikimės, kad ji paskatins tolesnes studijas šioje srityje, o jos praktinis naudojimas padės efektyviau spręsti diskriminacijos problemas mūsų šalyje.

Autoriai dėkingi už bendradarbiavimą ir dalykinę pagalbą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbuotojoms L. Vengalei, J. Šartuch bei Statistikos departamento prie LR Vyriausybės generalinio direktoriaus pavaduotojai Daliai Ambrozaitienei ir specialistei Danguolei Svidlerienei.

Pagrindinės sąvokos

ADMINISTRACINIAI DUOMENYS – duomenys valstybės ir žinybiniuose registruose, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ir Lietuvos banko informacinėse sistemose, duomenų bazėse bei sukaupuose dokumentuose, skirti valdymui ir (arba) priežiūrai arba viešajam administravimui.

ANTIDISKRIMINACIJA – diskriminacijai mažinti skirta politika ir praktika.

DISKRIMINACIJA – nevienodas asmenų ar jų grupių vertinimas rasės, lyties, lytinės orientacijos ar socialinio statuso pagrindu. Sąvoka apima tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją, priekabiavimą, nurodymą diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, ištikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (LR lygių galimybių įstatymas 2008)¹.

DISKRIMINACIJA – asmenų ar jų grupių skirtingas vertinimas ir sprendimų priėmimas jų atžvilgiu, remiantis išankstinėmis nuostatomis, kliuvinių turėti lygias galimybes nešalinimas (siūlomas mokslininkų)².

EUROPOS STATISTIKA – teisės aktų apibrėžta ir Europos Sąjungos vidinėms bei išorinėms reikmėms skirta statistika, kurią rengia ir skleidžia nacionalinės statistikos institucijos ir Eurostatas.

EUROPOS STATISTIKOS SISTEMA – sistema, grindžiama Eurostato, nacionalinių statistikos institucijų ir kitų statistikos įstaigų, atsakingų už Europos statistikos rengimą ir sklaidą, partneryste.

LYGYBĖS STATISTIKA – statistinių duomenų apie lygių galimybių užtikrinimą ir diskriminacijos reiškinius rinkimo, tvarkymo ir statistinės informacijos rengimo, kaupimo ir skelbimo sistema.

---

¹ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Aktuali redakcija. *Valstybės žinios* 2008, Nr. 76-2998.

² Bagdonas, A., Lazutka, R., Vareikytė, A., Žalimienė, L. 2007. *Skirtingi, bet lygūs visuo-*
menėje ir darbuotėje. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

LYGIOS GALIMYBĖS – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose bei Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas, nepaisant amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės kilmės, religijos, įsitikinimų ir kitų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar įstatymuose numatytų pagrindų.

LYGIŲ GALIMYBIŲ POLITIKA – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Lygybės principas grindžiamas lygiomis teisėmis, atsakomybe, galimybėmis visose gyvenimo srityse.

LYTINĖ ORIENTACIJA – individo orientacija lytiškai bendrauti su tam tikros lyties asmenimis. Ji gali nurodyti norą, poreikį bendrauti su priešingos (heteroseksualūs asmenys), tos pačios (gėjai ir lesbietės) arba abiejų (biseksualūs asmenys) lyčių asmenimis.

NEĮGALUMAS – dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimų bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas. Neįgalusis yra asmuo, kuriam yra pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 procentų darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė.

NETIESIOGINĖ DISKRIMINACIJA – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijai, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

OFICIALIOJI STATISTIKA – statistinių duomenų apie ekonominius, socialinius, demografinius, aplinkos reiškinius ir procesus rinkimo, tvarkymo ir statistinės informacijos rengimo, kaupimo ir skelbimo pagal

patvirtintą oficialiąją statistikos darbų programą sistema, skirta valstybės valdymui ir visuomenės reikmėms.

OFICIALIOSIOS STATISTIKOS DARBŲ PROGRAMA – statistikos darbų (tyrimų), būtinų valstybės valdymui ir visuomenės reikmėms, pavedamų vykdyti Statistikos departamentui, jo teritorinėms įstaigoms, kitoms valstybės ir vietos savivaldos institucijoms bei įstaigoms, sąrašas, kuriame nurodoma už darbo atlikimą atsakinga institucija, darbo pavadinimas, atlikimo periodiškumas, būdas ir rezultatų pateikimo laikas.

STATISTINĖS INFORMACIJOS SKLAIDA – veikla, apimanti statistinės informacijos skelbimą leidiniuose, internete ir kt., komunikaciją su vartotojais oficialiosios statistikos klausimais, statistinio raštingumo ugdymą ir kitas oficialiosios statistikos produkto rinkodaros ir rinkotyros priemones.

IŠLAIDOS BŪSTUI IŠLAIKYTI – mokesčiai už būsto nuomą, elektrą, dujas, šildymą, kurą, vandenį, kitas komunalines paslaugas, palūkanos už būsto paskolą, būsto draudimą, šildymo, karšto ir šalto vandens išlaidų kompensacijos.

SKURDO RIZIKOS RIBA – sąlyginis pajamų dydis, už kurį mažesnes disponuojamąsias pajamas gaunantys namų ūkiai priskiriami prie skurstančiųjų. Statistikos departamentas skurdo rizikos lygį apskaičiuoja naudojant skurdo rizikos ribą, lygią 60 procentų ekvivalentinių piniginių disponuojamųjų pajamų medianos.

SKURDO RIZIKOS LYGIS – asmenų, kurių ekvivalentinės piniginės disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą, dalis.

SOCIALINĖ PADĖTIS – fizinio asmens įgyto išsilavinimo, kvalifikacijos ar mokymosi mokslo ir studijų sistemai priklausančiose įstaigose, padėties darbo rinkoje, turimos nuosavybės, gaunamų pajamų, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikio ir (arba) kitų su asmens finansine (ekonomine) padėtimi susijusių veiksnių visuma.

STATISTINĖ INFORMACIJA – informacija, parengta apdorojus ir (arba) apibendrinus statistinius duomenis.

STATISTINIAI DUOMENYS – iš respondentų, dokumentų, registrų ir informacinių sistemų ir kitų šaltinių įvairiais būdais gauti duomenys statistinei informacijai rengti.

STATISTINIS TYRIMAS – statistinių duomenų rinkimas, kaupimas, apdorojimas, analizė ir statistinės informacijos skelbimas, platinimas ir teikimas vartotojams vadovaujantis statistikos metodologija.

STATISTINIS RODIKLIS – masinio reiškinių savybės ar ypatybės charakteristika konkrečiomis vietos ir laiko sąlygomis, išreikšta skaičiumi.

STATISTINIŲ DUOMENŲ KONFIDENCIALUMAS – duomenų tvarkymas, užtikrinant jų naudojimą tik statistikos reikmėms taip, kad nebūtų galima tiesiogiai ar netiesiogiai atpažinti teisės aktų saugomų konkretaus respondento duomenų ir veiklos rezultatų.

SURAŠYMAS – valstybės mastu atliekamas ištinis statistinis tyrimas išsamiesiems statistiniams tam tikro reiškinių duomenims gauti. Visuotinis gyventojų ir būstų surašymas rengiamas tiksliai šalies gyventojų skaičiui ir pasiskirstymui administraciniuose teritoriniuose vienetuose (apskrietyse ir savivaldybėse), seniūnijose, gyvenamosiose vietovėse, miestų dalyse ir kitose mažose teritorijose nustatyti, gyventojų demografinėms, socialinėms-ekonominėms charakteristikoms, duomenims apie būstus ir jų kokybę gauti. Surašymas atliekamas kas dešimt metų tam, kad visuomenė turėtų tikslią ir išsamią statistinę informaciją apie gyventojus, šeimas, namų ūkius, jų gyvenimo sąlygas, būstus.

TIESIOGINĖ DISKRIMINACIJA – elgesys su asmeniu, kai dėl lyties, amžiaus, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus įstatymų nustatytus apribojimus dėl amžiaus, mokėti valstybinę kalbą, dalyvavimo politinėje veikloje, dėl pilietybės, bei specialias priemones sveikatos apsaugos, darbo saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant neįgaliesiems sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas ir galimybes, taip pat specialias laikinas priemones, taikomas siekiant užtikrinti lygybę ir užkirsti kelią lygių galimybių pažeidimui lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu; ir tokius atvejus, kai dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tam tikra žmogaus savybė yra įprasta ir lemiantis profesinis reikalavimas.

1. LYGYBĖS STATISTIKOS RENGIMAS 1. EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE

Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse, gyventojų sudėtis (pagal amžių, tautybę, išpažįstamą tikėjimą, socialinę padėtį, sveikatos būklę, lytinę orientaciją ir kitus požymius) pasižymi įvairove. Faktai rodo, kad kai kurios gyventojų grupės įvairiose gyvenimo srityse susiduria su diskriminacijos apraiškomis, nors Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti teisės aktai atitinka ES teisės aktų nuostatas dėl nediskriminavimo ir šalyje yra sudarytos teisinės lygybės bei apsaugos nuo nelygybės ir diskriminacijos sąlygos. Lietuvos Respublikos teisės aktuose vardinamos tokios pagrindinės diskriminacijos apraiškos gyvenimo srityse: dėl lyties, amžiaus, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, negalios, socialinės padėties, religijos ar tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, lytinės orientacijos.

Gyventojams, mokslo ir valdžios institucijoms reikia kokybiškos statistinės informacijos apie diskriminacijos visuomenėje paplitimą ir pokyčius. Informacija apie diskriminacijos ir nelygybės apraiškas įvairiose gyventojų grupėse yra svarbi analizuojant gyventojų ir atskirųjų grupių dalyvavimo visuomenėje galimybes, rengiant ir įgyvendinant antidiskriminacines programas, priimant sprendimus ir skatinant diskusijas šiais aktualiais klausimais.

Įvairios ES institucijos, nepriklausomi lygių galimybių, žmogaus teisių ir kiti ekspertai yra parengę metodines rekomendacijas, išsamius vadovus, kokie rodikliai turėtų būti renkami ir kokia statistinė informacija rengiama nelygybės ar diskriminacijos reiškiniams apibūdinti; kokias gyventojų apklausas ir kaip vertėtų atlikti, kaip naudoti administracinius duomenis (skundų, teismų ir pan.), kaip naudoti gyventojų surašymų suvestinius duomenis rengiant statistinę informaciją nelygybės ar diskriminacijos fenomenams analizuoti.

Europos statistikos sistemą (toliau – ESS) sudarančios ES valstybių nacionalinės statistikos tarnybos ir Eurostatas nutarė atsižvelgti į di-

dėjančius vartotojų poreikius kokybiškai tarptautinei lygybės statistikai rengti. Ekspertai statistikai, diskutuodami dėl šios statistikos rengimo perspektyvų, pasiūlė lygias galimybes, nelygybės ir diskriminacijos reiškinius bei apraiškas tiriančią statistikos šaką vadinti ne diskriminacijos, o **lygybės** statistika (angl. *equality statistics*).

Terminas „lygybės statistika“ yra platesnis ir geriau tiktų šiame projekte nagrinėjamam duomenų rinkimui, statistinės informacijos rengimui ir sklaidai apibūdinti. Lygybės statistika – statistinių duomenų apie lygių galimybių užtikrinimą ir diskriminacijos reiškinius rinkimo, tvarkymo ir statistinės informacijos rengimo, kaupimo ir skelbimo sistema. Terminas „lygybės statistika“ susijęs su žmogaus teisių įgyvendinimu ir turi teigiamą atspalvį. Vis dėlto dar reikėtų diskutuoti su terminologais, socialinės statistikos metodologais, mokslininkais ir ekspertais, koks terminas vartotinas Lietuvoje.

Eurostato 2008–2013 m. darbų programoje numatytos priemonės šiai naujai statistikos sričiai kurti ir plėtoti. Nuo 2009 m. lygybės statistika yra išskiriama kaip atskira svarbi demografinės ir socialinės statistikos dalis.

2007 m. rugsėjo mėn. Eurostatas sudarė ekspertų grupę, kurioje dalyvauja 11 valstybių (Airijos, Austrijos, Čekijos, Danijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Vengrijos, Italijos, Nyderlandų, Norvegijos ir Šveicarijos), ES Fundamentalių teisių agentūros (FRA), Generalinio užimtumo direktorato (DG EMPL) ir Eurostato atstovai³. Būtina pažymėti, kad ES Fundamentalių teisių agentūra yra vadovaujanti institucija, rengiant pažeidžiamų gyventojų grupių ir mažumų lygybės statistikos metodologiją.

Pagrindinis Eurostato darbo grupės uždavinys 2009–2010 m. – analizuoti esamus statistikos rodiklius ir parengti siūlymus visoms ES valstybėms, kaip rengti kokybišką, tarptautiniu mastu palyginamą lygybės statistiką⁴.

³ *Equality Statistics: Outcome of the Task Force Work and Eurostat Proposal for a Follow-up*. European Commission (Eurostat). Meeting of the European Directors of Social Statistics. Luxembourg, 24-25 September 2009.

⁴ *Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ssd/library?l=/dss_meetings/meetings_2009/september_24-25/equality_statisticspdf/_EN_1.0_&a=d* [žiūrėta 2009-09-30].

Darbo grupė pasiūlė pirmą kartą atliekant diskriminacijos vertinimus, atitinkančius Komisijos poreikius dėl lygybės politikos, remtis šiais diskriminacijos pagrindais (priežastimis) ir sritimis (lentelė):

Lentelė. Eurostato darbo grupės lygybės statistikai rengti numatytos kryptys diskriminacijos reiškiniai matuoti esamu strateginiu laikotarpiu

Pagrindas (priežastis) / Sritis	Tautybė	Religija	Negalia	Amžius	Lytinė orientacija	Lytis
Užimtumas (darbo rinka) ir profesinis mokymas	X	X	X	X	X	X
Švietimas	X					
Prekių ir paslaugų prieinamumas (įskaitant būstą)	X					X
Socialinė apsauga	X					X

Eurostato sukurtos darbo grupės siūlymu lygybės statistikos rengimo pagrindinės kryptys artimiausiu metu – parengti pagrindinių rodiklių sąrašą ir apibrėžimus; ES lygmeniu pritaikytas etninio pagrindo, religijos ir lytinės orientacijos klasifikacijas; patirtos diskriminacijos tyrimo anketos projektą; klausimą respondentams apie patirtą diskriminaciją, kuris galėtų būti įtraukiamas į kitus šiuo metu atliekamus socialinės statistikos tyrimus (pvz., gyventojų užimtumo, pajamų ir gyvenimo sąlygų, suaugusiųjų švietimo ir kt.).

Lygybės statistika Lietuvoje

Šiuo metu nėra pakankamai statistinės informacijos, padedančios nustatyti diskriminacijos paplitimą, įvertinti kai kurių gyventojų grupių (tautinių ar religinių mažumų, netradicinės lytinės orientacijos ir pan.)

dalyvavimą darbo rinkoje, švietimo ir mokymosi visą gyvenimą procesuose ar kitose visuomenės gyvenimo srityse. Informacijos naudotojams ypač reikia informacijos apie gyventojų tautinę sudėtį, gyventojus su negalia, neįgaliųjų padėtį darbo rinkoje, švietimo sistemoje, mokantis visą gyvenimą, kokios gyventojų, žmonių su negalia gyvenimo sąlygos ir pan.

Statistikos departamentas kasmet rengia ir skelbia **statistinę informaciją** apie gyventojų sudėtį pagal amžių, lytį, tautybę. Gyventojų užimtumo, pajamų ir gyvenimo sąlygų bei kiti statistiniai tyrimai leidžia įvertinti padėtį darbo rinkoje, užimtumo ir nedarbo rodiklius pagal gyventojų amžių, lytį, nustatyti skurdo lygį pagal namų ūkių sudėtį, socialinę padėtį ir pan. Be minėtų statistinių tyrimų, socialinei ir demografiniai statistikai rengti Statistikos departamentas naudoja ir administracinių šaltinių duomenis.

2001 m. visuotinio **gyventojų ir būstų surašymo** metu buvo surinkti duomenys⁵ apie nuolatinius gyventojus ir jų svarbiausias statistines charakteristikas: demografines, etnokultūrinės (tautybės, išpažįstamo tikėjimo, savęs priskyrimo religinei bendruomenei, gimtosios ir kitų mokamų kalbų), sveikatos (negalios) ir socioekonominės (užimtumo statuso, profesijos ir kt.). Buvo gauta išsami statistinė informacija apie būstus. Surašyti benamiai, asmenys, gyvenantys instituciniuose namuose (globos, įkalinimo ir t. t.). 2001 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatai labai svarbūs ir aktualūs iki šiol.

Nagrinėjant diskriminacijos fenomeną, svarbiausias kompleksiškas informacijos apie diskriminaciją šalyje šaltinis – metinė **Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaita** (asmenų skundų dėl patirtos diskriminacijos skaičius, skundų pagal diskriminacijos rūšis statistika, per metus atliktų tyrimų rezultatai ir pan.).

Sociologiniai tyrimai apie gyventojų patirtą diskriminaciją Lietuvoje yra atliekami nereguliariai. Stinga empirinių duomenų, atskleidžiančių

---

⁵ 2001 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/surasymo_atask.doc [žiūrėta 2009-09-27].

diskriminacijos fenomeną pagal jos rūšis ir pagrindą. Paprastai atliekamų tyrimų tikslas – gauti informaciją, kaip dažnai ir kokios gyventojų grupės patiria diskriminaciją, taip pat norima sužinoti visuomenės nuostatas apie toleranciją kitokioms gyventojų grupėms ir pan. Sociologiniai tyrimai atliekami pagal skirtingas metodikas, įgyvendinant apklausas taikomas skirtingas instrumentarius. Atliktų tyrimų rezultatus dėl apklaustų respondentų skaičiaus, pasirinktos tyrimo tikslinės grupės ne visada galima apibendrinti visiems gyventojams.

Europos Komisija visose ES valstybėse narėse atlieka **Eurobarometro tyrimus** (gyventojų apklausas) diskriminacijos tema. Šių tyrimų rezultatai leidžia palyginti ES valstybių narių gyventojų požiūrį į nelygybę, įvertinti, kokia dalis gyventojų kiekvienoje valstybėje patyrė diskriminaciją, kaip skiriasi tolerancijos nuostatos ir pan.⁶ Informacija nėra pakankama nelygybės ar diskriminacijos apraiškoms įvertinti, tarptautiniu mastu ar laiko atžvilgiu palyginti.

Lietuvoje trūksta lygybės statistikos, nėra tokių statistinių rodiklių rinkinio, jų rengimo ir sklaidos sistemos, kuri leistų teikti vartotojams kokybišką ir tarptautiniu mastu palyginamą statistinę informaciją apie lygių galimybių politikos įgyvendinimą, nustatyti diskriminacijos paplitimą pagal diskriminacijos pagrindą ir pan. Pažymėtina, kad yra oficialiosios statistikos, kurią galima naudoti norint atpažinti ir apibūdinti nelygybės ar netiesioginės diskriminacijos apraiškas, tačiau reikia parengti rodiklių skaičiavimo metodikas, atlikti bandomuosius skaičiavimus, vertinimus ir pan. Informacijos vartojų poreikių išaiškinimas, metodikų ir apibrėžimų suderinimas bei lygybės statistinių rodiklių rengimas, duomenų bazės sukūrimas ir sklaida padėtų nustatyti diskriminacijos mastą, sudarytų sąlygas veiksmingiems politiniams sprendimams, įgyvendinant visuomenės narių lygybės nuostatas Lietuvoje.

Tikslinga sudaryti nacionalinį veiksnių planą lygybės statistikai kurti ir duomenims rinkti, laikantis ES naudojamų metodikų bei sta-

---

⁶ *European Handbook on Equality Data*. 2007. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

tistinių darbų ir atsižvelgiant į nacionalinius informacijos naudotojų poreikius. Plano projektas turėtų būti suderintas su valdžios institucijomis, atsakingomis už lygybės principų įgyvendinimą Lietuvoje, su visuomeninėmis organizacijomis, kurių sudėtyje yra labiausiai pažeidžiamų gyventojų grupių (neįgaliųjų, įvairių tautinių mažumų, netradicinės lytinės orientacijos atstovų ir pan.). Plano projektas turi būti suderintas su finansinėmis galimybėmis atlikti statistinius tyrimus ir kitokius darbus, be to, turi būti atsižvelgta į tai, kiek reikės žmogiškųjų išteklių tiems darbams atlikti.

2. PAGRINDINĖS LYGYBĖS STATISTIKOS METODOLOGINĖS NUOSTATOS

Lygybės statistika reikalinga lygių galimybių užtikrinimo politikos įgyvendinimo ir diskriminacijos apraiškų stebėsenai ir sprendimams priimti, šviesti ir informuoti visuomenę apie neigiamą diskriminuojančio elgesio poveikį. Statistinės informacijos naudotojai yra gyvenotojai, valstybės institucijos (Lietuvos Respublikos Prezidento institucija, Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ministerijos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, kitos valstybės ir savivaldos institucijos), visuomeninės organizacijos, mokslo institucijos, akademinė bendruomenė, tarptautinės organizacijos, žiniasklaida, diskriminacijos aukos, darbdaviai ir kt.

Rengiant lygybės statistikos duomenų rinkimo ir statistikos rengimo metodologiją, būtina naudotis esamais Europos standartais, pritaikytais lygių galimybių duomenims rengti, t. y. **Europos Komisijos rekomendacijomis „Lygių galimybių duomenų Europos vadovas“ (European Handbook on Equality Data)**⁷.

Pagal šias rekomendacijas ir Eurostato darbo grupės lygių galimybių statistikai rengti dokumentus⁸ turėtų būti sudarytas konkretus veiksmų plano projektas, kuriame būtų nustatyti pagrindiniai Lygių galimybių įstatymu uždrausti diskriminacijos pagrindai ir šio įstatymo taikymo sritys; siūlomi ir išsamiai apibūdinami diskriminacijos statis-

---

⁷ *European Handbook on Equality Data*. European Communities. 2007. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606381_en.pdf [žiūrėta 2009-08-27].

⁸ *Equality Statistics: Outcome of the Task Force Work and Eurostat Proposal for a Follow-up*. European Commission (Eurostat). Meeting of the European Directors of Social Statistics. Luxembourg, 24-25 September 2009. Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ssd/library?l=dss_meetings/meetings_2009/september_24-25/equality_statisticspdf_EN_1.0_&a=d [žiūrėta: 2009-09-30].

tikos rinkimo būdai, leidžiantys nustatyti diskriminacijos rūšis, masą ir priežastis. Optimalu, jei planas būtų sudarytas 3–5 metų laikotarpiui ir sutaptų su Eurostato darbų programoje numatytais darbais bei kalendoriniu programos laikotarpiu.

Lygybės statistikos rengimą reikėtų planuoti keliais etapais. Pirmiausia turi būti sudarytas rodiklių sąrašas, parengtos bendros metodologinės nuostatos ir metaduomenys, parengtos ir patvirtintos tyrimų metodikos, tada atliekami statistiniai tyrimai ir studijos. Svarbu atsižvelgti ir į nacionalines reikmes, ir į Europos statistikos sistemoje rengiamą lygybės statistikos metodologiją. Valstybės institucijos (Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija ir kitos įstaigos) pagal savo kompetenciją turi rinkti ir kaupti lygybės administracinius duomenis. Tokius duomenų šaltinius galima naudoti lygybės statistikai rengti.

2.1. Statistinių duomenų šaltiniai, duomenų rinkimo būdai ir rodikliai

1. Lygybės statistikai rengti būtina numatyti statistinius rodiklius, pirmiausia iškiriant jau esamus oficialiosios statistikos rodiklius, numatyti galimus kitus duomenų šaltinius⁹ (1 pav.).

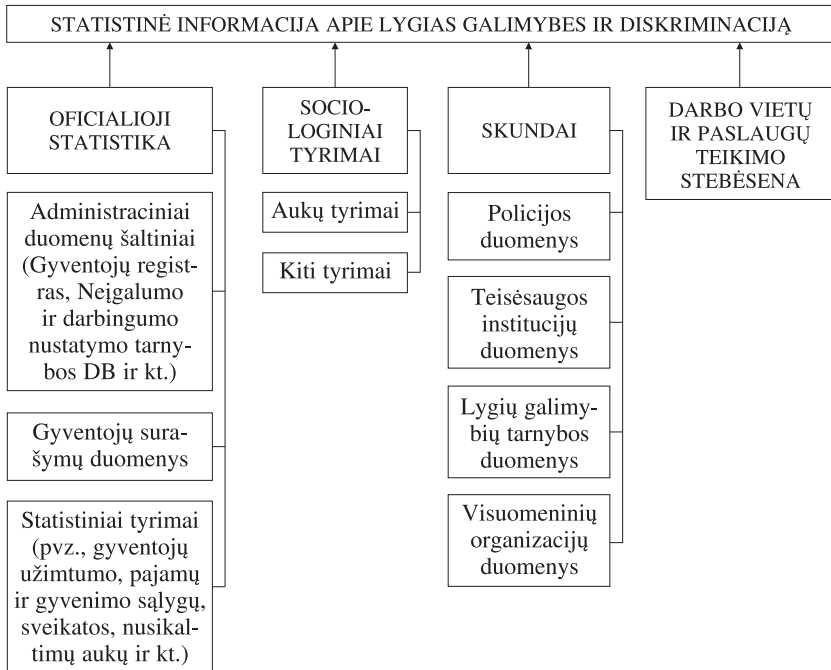
Pagrindiniai informacijos apie diskriminaciją šaltiniai:

- Statistikos departamento, kaip oficialiosios statistikos įstaigos, skelbiama statistinė informacija, parengta naudojant administracinių šaltinių ir statistinių tyrimų duomenis, bei visuotinių gyventojų ir būstų surašymų rezultatų pagrindu parengta informacija;
- administracinių duomenų šaltiniai, pvz., nusikalstamumo ir baudžiamosios teisenos statistika (užregistruoti smurto atvejai, nusikaltimų skaičius, nusikaltimų aukų skaičius, aukų pagrindinės demografinės ir socialinės charakteristikos ir pan.);

---

⁹ *European Handbook on Equality Data*. 2007. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

- moksliniai tyrimai ir kitokia moksliniais metodais parengta analizė;
- sociologiniai tyrimai (gyventojų grupių, visuomeninių organizacijų narių, diskriminaciją patyrusių asmenų ar visuomenės apklausos, pvz., dėl tolerancijos tautinėms mažumoms, įvairių religijų ar netradicinės lytinės orientacijos atstovams ir pan.).

1 pav. Lygybės statistikos duomenų šaltiniai

Lygybės statistikai rengti naudojama **oficialioji statistika**. **Dažniausiai naudojama Statistikos departamento rengiama socialinė statistika** (gyventojų, socialinės apsaugos, švietimo, darbo rinkos, gyvenimo lygio, sveikatos ir kt.). Rengiant lygybės statistiką, oficialioji statistika naudojama:

- kontekstinei statistinei informacijai apie tam tikras visuomenės grupes lygybės aspektu;
- skaičiuojant lygybės statistikos rodiklius;
- įvertinant **tiesioginę diskriminaciją**, kai atliekami statistiniai tyrimai apklausiant gyventojus (diskriminacijos ar nusikaltimų aukų);
- sudarant diskriminacijos ar lygybės tyrimų (gyventojų apklausų) specialiąsias tikslines imtis, remiantis gyventojų surašymų ar administracinių duomenų šaltiniais, naudojamais statistikos reikmėms.

Remiantis socialinės statistikos rodikliais ir administraciniais duomenų šaltiniais gali būti vertinamos **netiesioginės diskriminacijos** apraiškos. Šie rodikliai turėtų būti vertinami pagal šias gyventojų charakteristikas (lytį, amžių, tautybę, tikėjimą, lytinę orientaciją, negalia) ir pagrindines gyvenimo sritis (darbo rinką, švietimo ir mokymosi sferą, paslaugų ir prekių vartojimą, socialinę apsaugą).

Eurostato rekomenduojami lygybės statistikos rodikliai¹⁰:

- užimtumo ir nedarbo lygis;
- ilgalaikių bedarbių dalis, palyginti su bendru darbo ieškančių gyventojų skaičiumi;
- nedarbo trukmė;
- iš dalies užimti (žemos kvalifikacijos ir dirbantys ne visą darbo dieną) asmenys;
- imigrantų darbo užmokesčio atotrūkis;
- užimti gyventojai pagal ekonominės veiklos rūšis ir profesijų grupes,
- vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkis;
- skurdo rizikos lygis;

---

¹⁰ *Equality Statistics: Outcome of the Task Force Work and Eurostat Proposal for a Follow-up.* European Commission (Eurostat). Meeting of the European Directors of Social Statistics. Luxembourg, 24-25 September 2009.

Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ssd/library?l=dss_meetings/meetings_2009/september_24-25/equality_statisticspdf_EN_1.0_&a=d [žiūrėta 2009-09-30].

- darbo saugumas: dalis asmenų, dirbančių ne visą darbo dieną; dalis asmenų, dirbančių pagal terminuotą darbo sutartį;
- 25–64 metų amžiaus gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis;
- 18–24 metų amžiaus gyventojų, neturinčių išsilavinimo ir nesimokančių, dalis;
- asmenys, turintys žemiausią išsilavinimo lygį;
- gyvenimo sąlygos (būsto nuosavybės forma, būsto tipas, patogumai, kompensacijos, susijusios su būsto išlaikymu).

Šiuos rekomenduojamus rodiklius reikia išnagrinėti lygybės statistikos rengėjams ir pritaikyti rodiklių sąrašą atsižvelgiant į nacionalinių informacijos vartotojų poreikius. Lietuvoje šie rodikliai gali kiek skirtis (gali būti nustatyti ir kiti aktualesni bei svarbesni, negu Eurostato rekomenduojami).

Išsamiausią ir tiksliausią statistinę informaciją – momentinę gyventojų „nuotrauką“ galima padaryti, atliekant visuotinę gyventojų ir būstų surašymą. Pagal tarptautinę praktiką¹¹, **gyventojų surašymas** atliekamas kas 10 metų. Jo rezultatai leidžia tiksliai nustatyti gyventojų skaičių, jų demografines ir ekonomines-socialines charakteristikas, pasiskirstymą pagal administracinę teritoriją ir gyvenamąją vietovę. Statistikos departamentas atlieka parengiamuosius 2011 m. Lietuvos Respublikos visuotinio gyventojų ir būstų surašymo darbus. Didelis dėmesys skiriamas surašymo programai, t. y. temoms, pagal kurias turėtų būti gauti duomenys ir parengti rezultatai¹². 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo programos projekte, parengtame pagal 2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 763/2008 dėl gyventojų ir būstų surašymų, numatyta gauti statistinę informaciją apie gyventojų sudėtį pagal amžių, lytį, teisinę santuokinę padėtį, iš-

---

¹¹ United Nations Economic Commission for Europe. *Conference of European Statisticians. Recommendations for the 2010 Censuses of Population and Housing*. United Nations, New York and Geneva 2006. Prieiga per internetą: <http://www.unecce.org/stats/documents/ecelces/ge.41/2006/zip.1.e.pdf> [žiūrėta 2009-10-15].

¹² Adlys, P. 2007. *Lietuvos gyventojų surašymai: patyrimas ir žvilgsnis į 2011-uosius*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

silavinimą, ekonominį aktyvumą ir būstą. Be to, atsižvelgiant į nacionalines reikmes, planuojama surinkti informaciją apie gyventojus pagal tautybę, gimtąją kalbą, savęs priskyrimą konkrečiai religinei bendruomenei. Planuojama 2011 m. surašyme naudoti Gyventojų, Nekilnojamojo turto ir Adresų registrų, Valstybinio socialinio draudimo duomenų bazės ir kt. administracinius duomenis. Atsižvelgiant į tai, kad vartotojams reikia išsamios statistinės informacijos apie žmones su negalia, jų namų ūkius, gyvenimo sąlygas, Statistikos departamentas, bendradarbiaudamas su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba ir naudodamas statistinius metodus, galėtų parengti išsamią neįgaliųjų socialinę-ekonominę padėtį ir gyvenimo sąlygas apibūdinančią statistinę informaciją. Tokie bendri darbai turi būti numatyti lygybės statistikos rengimo veiksmų plane. Taip būtų mažinama respondentų statistinės atskaitomybės našta ir užtikrinama statistinės informacijos kokybė.

Statistikos departamentas atlieka gyventojų užimtumo, pajamų ir gyvenimo sąlygų, suaugusiųjų švietimo, sveikatos, nusikalstamumo ir kitus tyrimus pagal Eurostato metodikas ir suderintais terminais teikia statistinius duomenis vartotojams ir Eurostatui. Ateityje, tyrimų anketas papildžius klausimais apie patirtą diskriminaciją, būtų galima įvertinti tiesioginę diskriminaciją pagal jos rūšį. Planuojant tokius darbus būtina atsižvelgti į tai, kad papildomi jautrūs klausimai būtų papildoma našta respondentams, nes reikės atitinkamų lėšų ir žmogiškųjų išteklių metodikoms rengti, duomenims rinkti ir apdoroti, išsamiai analizei ir informacijos sklaidai.

Nors Eurostato darbo grupė¹³ lygybės statistikai rengti aktyviai dirba rengdama suderintą patirtos diskriminacijos tyrimo klausimyną, šiuo metu galima pateikti tik tokio klausimyno projekto metmenis.

---

¹³ *Equality Statistics: Outcome of the Task Force Work and Eurostat Proposal for a Follow-up.* European Commission (Eurostat). Meeting of the European Directors of Social Statistics. Luxembourg, 24-25 September 2009. Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ssd/library?l=/dss_meetings/meetings_2009/september_24-25/equality_statisticspdf_EN_1.0_&a=d [žiūrėta 2009-10-09].

DISKRIMINACIJOS TYRIMO KLAUSIMYNO PROJEKTAS¹⁴
(papildomas modulis prie namų ūkių tyrimo)**Eurostato darbo grupės lygybės statistikai rengti projektas, 2008 m. rugsėjis**

- 1a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių **savo darbovietėje** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 2a
- 1b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*
- 1c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(galimi keli atsakymo variantai)
1. Tautybės
  2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus
  5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 1d. Ar tai įvyko dėl:
(per pastaruosius 12 mėnesių)
1. Darbo užmokesčio
  2. Pareigų
  3. Darbo sąlygų
  4. Priekabiavimo (tyčiojimosi)
  5. Kita (nurodyti) _____
- 1e. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 1g
- 1f. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(galimi keli atsakymo variantai)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 1h
  2. Policijai → 1h
  3. Profesinei sąjungai → 1h

---

¹⁴ Pagal Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato) darbo grupės siūlymus ir negalutinę tyrimo metodiką.

4. Visuomeninei organizacijai → 1h
  5. Darbovietės administracijai → 1h
  6. Kita (nurodyti) _____
- 1g. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeistų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 1h. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas
- 2 a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių **ieškodami darbo** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 3a
- 2b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*
- 2c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Tautybės
  2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus
  5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 2d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 2f
- 2e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 2g

2. Policijai → 2g
  3. Profesinei sąjungai → 2g
  4. Visuomeninei organizacijai → 2g
  5. Įstaigos administracijai → 2g
  6. Kita (nurodyti) _____
- 2f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeistų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 2g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas
- 3a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių **ieškodami išsinuomoti arba pirkti būstą** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 4a
- 3b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*
- 3c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Tautybės
  2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus
  5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 3d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 3f

3e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:

(galimi keli atsakymo variantai)

1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 3g
2. Policijai → 3g
3. Profesinei sąjungai → 3g
4. Visuomeninei organizacijai → 3g
5. Kita (nurodyti) _____

3f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?

(galimi keli atsakymo variantai)

1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
2. Nebuvo aišku, kam pranešti
3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
4. Niekas nepasikeistų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
9. Kita (nurodyti) _____

3g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?

1. Labai reikšmingas
2. Pakankamai reikšmingas
3. Nelabai reikšmingas

4a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių, kai **kreipėtės į mokymo įstaigą norėdami mokytis ar įgyti profesinę kvalifikaciją**, patyrėte diskriminaciją?

1. Taip
2. Ne → 5a

4b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?

_____ *Kartų skaičius*

4c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:

(galimi keli atsakymo variantai)

1. Tautybės
2. Religijos ar tikėjimo
3. Negalios
4. Amžiaus
5. Lytinės orientacijos
6. Lyties
7. Kita (nurodyti) _____

- 4 d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 4f
- 4e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 4g
  2. Policijai → 4g
  3. Profesinei sąjungai → 4g
  4. Visuomeninei organizacijai → 4g
  5. Įstaigos administracijai → 4g
  6. Kita (nurodyti) _____
- 4f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti.
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeitų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 4g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas
- 5a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių **norėdami gauti socialinio draudimo išmokas** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 6a
- 5b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*
- 5c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Tautybės
  2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus

5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 5 d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 5f
- 5e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 5g
  2. Policijai → 5g
  3. Profesinei sąjungai → 5g
  4. Visuomeninei organizacijai → 5g
  5. Įstaigos administracijai → 5g
  6. Kita (nurodyti) _____
- 5f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeistų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 5g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas
- 6a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių **naudodamiesi sveikatos priežiūros paslaugomis** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 7a
- 6b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*
- 6c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Tautybės

2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus
  5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 6d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 6f
- 6e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 6g
  2. Policijai → 6g
  3. Profesinei sąjungai → 6g
  4. Visuomeninei organizacijai → 6g
  5. Įstaigos administracijai → 6g
  6. Kita (nurodyti) _____
- 6f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti.
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeitė, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 6g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas
- 7a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių **parduotuvėje, restorane, kavinėje, bare ar pan.** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 8a
- 7b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*

- 7c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Tautybės
  2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus
  5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 7d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 7f
- 7e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 7g
  2. Policijai → 7g
  3. Profesinei sąjungai → 7g
  4. Visuomeninei organizacijai → 7g
  5. Įstaigos administracijai → 7g
  6. Kita (nurodyti) _____
- 7f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(*galimi keli atsakymo variantai*)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti.
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeistų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 7g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas
- 8a. Ar per pastaruosius 12 mėnesių naudodamiesi **bankininkystės ar draudimo įstaigų paslaugomis** patyrėte diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → baigti apklausą

- 8b. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių patyrėte diskriminaciją?
_____ *Kartų skaičius*
- 8c. Paskutinį kartą patyrėte diskriminaciją dėl:
(galimi keli atsakymo variantai)
1. Tautybės
  2. Religijos ar tikėjimo
  3. Negalios
  4. Amžiaus
  5. Lytinės orientacijos
  6. Lyties
  7. Kita (nurodyti) _____
- 8d. Ar pranešėte apie diskriminaciją?
1. Taip
  2. Ne → 8f
- 8e. Kam pranešėte apie diskriminaciją:
(galimi keli atsakymo variantai)
1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai → 8g
  2. Policijai → 8g
  3. Profesinei sąjungai → 8g
  4. Visuomeninei organizacijai → 8g
  5. Įstaigos administracijai → 8g
  6. Kita (nurodyti) _____
- 8f. Kodėl nepranešėte apie diskriminaciją?
(galimi keli atsakymo variantai)
1. Dėl įbauginimo baimės ar neigiamų padarinių skriaudėjui, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  2. Nebuvo aišku, kam pranešti
  3. Bandžiau pranešti, bet tai buvo neįmanoma
  4. Niekas nepasikeistų, jeigu būtų pranešta apie diskriminaciją
  5. Niekas nepasikeitė, kai ankstesniais kartais buvo pranešta
  6. Pranešti neverta, nes galima susitvarkyti savarankiškai
  7. Gali kilti problemų dėl leidimo gyventi
  8. Neįmanoma pasinaudoti tarnybų pagalba (kalbos ar kitos problemos)
  9. Kita (nurodyti) _____
- 8g. Ar šis paskutinis incidentas jums reikšmingas?
1. Labai reikšmingas
  2. Pakankamai reikšmingas
  3. Nelabai reikšmingas

Visų pirma klausama pagrindinių demografinių ir socialinių charakteristikų (amžiaus, lyties, išsilavinimo, ekonominio aktyvumo bei profesijos ir gyvenamosios vietos (miesto / kaimo). Toliau seka specialus blokas klausimų, susijusių su patirtos diskriminacijos faktais: ar patirta diskriminacija per pastaruosius metus, kada, kiek kartų, kokiose gyvenimo srityse ji patirta, koks diskriminacijos pagrindas, ryšys su skriaudėju (darbdavys, kolega, kaimynas, nepažįstamas asmuo ir kt.). Vėliau respondento klausama apie patirtos diskriminacijos poveikį, ar buvo pateiktas skundas atitinkamoms institucijoms ir jeigu nepateiktas, tai kodėl, ar žino savo teises, ar pasitiki teisėtvara ir kt. Respondentas informuojamas, kad atsakymai į anketos klausimus naudojami tik suvestinei statistinei informacijai rengti.

Nukentėjusių dėl diskriminacijos tyrimus rekomenduojama atlikti kas keleri metai, taip galima stebėti diskriminacijos reiškinių tendencijas ir pokyčius.

Asmenų, patyrusių diskriminaciją, **skundai** yra kitas svarbus diskriminacijos duomenų šaltinis. Teisėtvarkos įstaigos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir visuomeninės organizacijos ne tik gauna skundų dėl patirtos diskriminacijos, žmogaus teisių pažeidimų, bet ir atstovauja bei gina tokius asmenis teisme. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba skelbia išsamią statistinę informaciją apie jai pateiktų registruotų skundų skaičių, grupuoja juos pagal tam tikrus požymius. Skundų statistika apima tik dalį diskriminacijos statistikos. Pateikiama pranešimų apie diskriminacijos apraiškas ir telefonu. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos vertinimais¹⁵, registruotų skundų ir telefoninių pranešimų santykis yra 1:10.

Apibendrinti ir suklasifikuoti skundų duomenys, laikantis konfidencialumo principo, naudojami statistinei informacijai apie patirtą diskriminaciją rengti. Įstaigos ir organizacijos, gaunančios gyventojų skundus raštu ar telefonu dėl patirtos diskriminacijos, turėtų juos registruoti nustatyta tvarka ir forma.

---

¹⁵ *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2007 m. ataskaita*. 2008. Vilnius.

Skundų apie patirtą diskriminaciją duomenys galėtų būti naudojami kompleksinei analizei ir nagrinėjami kartu su nusikalstamumo (aukų) tyrimų duomenimis.

Tikslinga atlikti specialius mokslinius tyrimus ir studijas, kurie moksliniais metodais išsamiai analizuotų padėtį visuomenėje lygybės atžvilgiu, numatytų tendencijas, pateiktų išvadas ir rekomendacijas visuomenei¹⁶.

Dar vienu lygybės statistikos duomenų šaltiniu galėtų būti **visuomeninių organizacijų renkami duomenys** apie jų narių patirtos diskriminacijos atvejus. Specialus **darbo vietų tyrimas** taip pat galėtų būti vienas iš lygybės statistikos duomenų šaltinių.

Parengtame Nacionaliniame 2011–2014 m. lygybės statistikos rengimo veiksmų plano projekte numatytos priemonės, kurias įgyvendinus bus pradėta rengti išsami ir kokybiška palyginama tarp ES šalių bei atitinkanti pagrindinius nacionalinių vartotojų poreikius lygybės statistika. Tokia statistinė informacija, tyrimų rezultatai bei analitinės apžvalgos reikalingos lygių galimybių užtikrinimo politikos ir diskriminacijos apraiškų stebėsenai ir sprendimų priėmimui, padariniams diskriminaciją patyrusiems gyventojams įvertinti, visuomenės švietimui, informavimui apie neigiamą diskriminuojančio elgesio poveikį.

2.2. Duomenų apie patirtą diskriminaciją rinkimas, konfidencialumo užtikrinimas ir statistinės informacijos sklaida

Lygių galimybių statistika rengiama užtikrinant statistinių duomenų konfidencialumą – gauti duomenys naudojami tik statistikos reikmėms taip, kad nebūtų galima identifikuoti konkretaus respondento ir jo veiklos rezultatų (LR statistikos įstatymas (Žin., 1993, Nr. 54-1048, 1995, Nr. 55-1355, 1997, Nr. 65-1542, 1999, Nr. 114-3299).

---

¹⁶ Kasatkina, N., Leončikas, T. 2003. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas.

Asmens duomenų tvarkymas, duomenų subjekto teisės, duomenų apsauga ir kt. nustatoma remiantis LR asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu (Žin., 1996, Nr. 63-1479, 2003, Nr. 15-597). Įstatyme nurodyta, kad asmens duomenų tvarkymas statistikos tikslams yra statistinių tyrimų vykdymas, jų rezultatų teikimas bei saugojimas. Duomenys, susiję su fizinio asmens rasine ar etnine kilmė, religiniais įsitikinimais, sveikata, lytiniu gyvenimu, yra ypatingi asmens duomenys. *Šie duomenys statistikos tikslais renkami tik tokia forma, kuri neleistų tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti duomenų subjekto tapatybės, išskyrus įstatymu nustatytus atvejus.*

Statistikai ypatingą dėmesį turi skirti tyrimų metodikoms (klausiųjų formulavimui, atsakymų variantams ir nurodymams klausėjams, kaip įgyti pasitikėjimą bendraujant su respondentais, kaip teisingai turi būti atliekama gyventojų apklausa klausiant subtilių, labai jautrių dalykų). Diskriminaciją patiria palyginti nedidelė gyventojų dalis, todėl tyrimo imtis turi būti pakankamai didelė ar orientuota į tikslines gyventojų grupes.

Respondentus būtina informuoti, kad pateikti duomenys yra konfidencialūs ir bus naudojami tik statistikos reikmėms. Įstaigose, kurios renka, apdoroja ar skelbia ypatingus asmens duomenis, turi būti atliekama Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos patikra.

Statistikos departamento darbuotojai, dirbdami su asmens duomenimis, vadovaujasi ES teisės aktais dėl konfidencialumo, yra pasižadę laikytis griežtų konfidencialumo reikalavimų.

Renigiant suvestinę statistinę informaciją, taikomi specialūs matematiniai metodai ir programinė įranga konfidencialumui užtikrinti. Mokslo tikslams gali būti teikiami tik nuasmeninti tyrimų duomenys.

3. DISKRIMINACIJOS APRAIŠKOS IR JŲ MAŽINIMO PRIEMONĖS

Remiantis įvairių specialių tyrimų duomenimis, apžvelgsime atskirų diskriminacijos rūšių paplitimą Lietuvoje, aptarsime antidiskriminacinės politikos įgyvendinimą.

3.1. Diskriminacijos paplitimas (remiantis specialių tyrimų duomenimis)

Speciali Eurobarometro apklausa Nr. 296 „Diskriminacija Europos Sąjungoje. Suvokimas, patirtis ir požiūris“, atlikta 2008 m. liepą, parodė Lietuvos žmonių nuomonę apie diskriminacijos paplitimą: labiausiai paplitusia respondentai laiko diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos ir negalios. 45 proc. lietuvių pritaria, kad paplitusi diskriminacija dėl amžiaus, tačiau, palyginti su 2006 m. tyrimo duomenimis, taip manančių šiek tiek sumažėjo. 2006 m. 54 proc. Lietuvos gyventojų manė, kad diskriminacija dėl amžiaus yra paplitusi, o 2008 m. tokių asmenų skaičius sumažėjo iki 45 proc.

Manoma, kad Lietuvoje yra nepalanki padėtis netradicinės lytinės orientacijos asmenims. Net 43 proc. lietuvių tiki, kad diskriminacija dėl lytinės orientacijos yra paplitusi. Nepaisant vyraujančio neigiamo požiūrio į šią mažumos grupę, didelė dalis žmonių mano, kad padėtis gerėja: 45 proc. respondentų tiki, kad per pastaruosius penkerius metus diskriminacija dėl lytinės orientacijos Lietuvoje sumažėjo. Nepaisant didėjančios tolerancijos, palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje tolerancijos homoseksualams lygis išlieka pats žemiausias.

Lietuvoje tik penktadalis apklaustųjų tiki, kad šalyje paplitusi diskriminacija dėl rasės. Eurobarometro tyrimo¹⁷ duomenimis, vertinant

---

¹⁷ Speciali Eurobarometro apklausa Nr. 296 „Diskriminacija Europos Sąjungoje. Suvokimas, patirtis ir požiūris“, 2008.

požiūrį į kitos etninės kilmės asmenis kaip kaimynus, skalėje nuo 1 iki 10, kur 10 reiškia „visiškai patenkintas“, Lietuvoje rezultatai vieni iš aukščiausių (9,1 proc.). Tačiau kalbant apie romus kaip apie atskirą etninę grupę, požiūris į šią grupę išlieka gana neigiamas. Lietuvos gyventojai labiausiai nerimauja dėl etninių grupių padėties darbo rinkoje. 71 proc. respondentų mano, jog būtina peržiūrėti įdarbinimo procedūras ir imtis papildomų priemonių lygioms etninių mažumų užimtumo galimybėms užtikrinti. Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvoje rezultatai pasiskirstė labai plačiai.

Mažiausiai paplitusia diskriminacijos forma, šalies gyventojų nuomone, laikoma diskriminacija dėl tikėjimo arba įsitikinimų. Tik 11 proc. lietuvių mano, kad ši diskriminacijos rūšis šalyje paplitusi.

Eurobarametro atliekami tyrimai rodo, kad Lietuvoje nepakanka duomenų apie diskriminaciją įvairiuose sektoriuose. 2008 m. atlikta apklausa „Diskriminacija Europos Sąjungoje“ parodė, kad gana maža Lietuvos gyventojų dalis palaiko nuomonę, jog Lietuvoje diskriminacija yra plačiai paplitusi įvairiuose sektoriuose.

DISKRIMINACIJA PERKANT PRODUKTUS. Palyginti su ES vidurkiu, nedidelė Lietuvos gyventojų dalis (9 proc.) palaiko nuomonę, kad perkant produktus yra paplitusi diskriminacija dėl tikėjimo arba įsitikinimų. Dauguma lietuvių (17 proc.) mano, kad šiame sektoriuje paplitusi diskriminacija dėl negalios.

DISKRIMINACIJA SVEIKATOS APSAUGOS SEKTORIUJE. Lietuvoje vyrauja nuomonė, kad visų formų diskriminacija mažiausiai paplitusi sveikatos apsaugos sektoriuje. Nedidelė Lietuvos gyventojų dalis (7 proc.) palaiko nuomonę, kad šioje srityje paplitusi diskriminacija dėl religijos arba įsitikinimų ir tik penktadalis šalies gyventojų pritaria, kad egzistuoja diskriminacija dėl amžiaus. Diskriminacijos dėl amžiaus egzistavimą įrodo ir įstatymuose nustatyti faktai. Pagal šiuo metu galiojančią tvarką, valstybės biudžeto arba kitomis lėšomis finansuojami planiniai sveikatos tyrimai dėl krūties, gimdos kaklelio ir prostatos vėžio atliekami nemokamai tik tam tikro amžiaus gyventojų grupėms.

Tokie apribojimai dėl amžiaus būtų laikomi teisėtais, jeigu jie būtų nustatyti įstatymu, tada šis nevienodas požiūris dėl amžiaus būtų traktuojamas kaip teisėtas tikslas, o numatytos priemonės šiam tikslui pasiekti būtų tinkamos ir reikalingos. Todėl reikia papildyti atitinkamus įstatymus, siekiant išvengti žmonių diskriminacijos dėl amžiaus sveikatos apsaugos srityje¹⁸.

DISKRIMINACIJA ŠVIETIMO SEKTORIUJE. Palyginus su ES vidurkiu, Lietuvoje dauguma žmonių palaiko nuomonę, kad švietimo srityje didžiausia diskriminacija patiriama dėl negalios (23 proc. taip manančių) ir lytinės orientacijos (21 proc.). 13 proc. Lietuvos gyventojų mano, kad švietimo srityje paplitusi diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų.

DISKRIMINACIJA GYVENAMŲJŲ PATALPŲ SEKTORIUJE. Lietuvos gyventojai mano, kad šioje srityje labiausiai diskriminuojama dėl amžiaus (23 proc. manančių) ir negalios (20 proc.). Tam tikra prasme tai galima paaiškinti aukštomis nekilnojamojo turto kainomis ir griežtomis paskolų suteikimo procedūromis. Tai ypač aktualu jaunimui, pensinio amžiaus ir neįgaliesiems asmenims. Be to, kai kurių gyventojų apklausų rezultatai rodo, kad gana didelė dalis Lietuvos gyventojų mano, kad šioje srityje paplitusi diskriminacija dėl lytinės orientacijos.

Remiantis sociologinių tyrimų rezultatais ir kitais statistiniais duomenimis, galima pateikti bendrą diskriminuojamų grupių padėties Lietuvoje vaizdą. Kad būtų galima geriau suvokti atskirų diskriminuojamų grupių padėtį šalyje ir turimą statistinę informaciją, pateikiami tyrimų duomenys pagal atskirus diskriminavimo pagrindus.

DISKRIMINACIJA DĖL LYTIES. Diskriminaciją dėl lyties užimtumo, švietimo, kultūros, sveikatos ir kitose srityse gali patirti tiek neįgalieji, tiek jaunimas ar pagyvenę žmonės, skirtingos rasės, tautybės, religijos, tikėjimo ar įsitikinimų, socialinės padėties asmenys. Teiginys, kad amžius daugiau neigiamai veikia moters socialinį gyvenimą nei vyro,

---

¹⁸ *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pateikta informacija. 2009 m. kovo 13 d.*

išlieka aktualus – kalbama apie daugialypę diskriminaciją, su kuria gerokai dažniau susiduria moterys nei vyrai. Darbo rinkoje vyresnio amžiaus moterims daug sunkiau konkuruoti nei to paties amžiaus vyrams.

2008 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo gerokai daugiau nėščių moterų skundų dėl diskriminacijos lyties pagrindu darbo santykių srityje, valstybės tarnyboje. Besilaukiančios moterys skundėsi dėl darbdavio atsisakymo suteikti kasmetines atostogas pageidaujama laiku iki nėštumo ir gimdymo atostogų pradžios, dėl darbo sąlygų pabloginimo, persekiojimo darbe, priekabiavimo, dėl jų ignoravimo ir kitų neigiamų poveikio priemonių, kurios sukūrė priešišką ir žeminančią darbo aplinką.

DISKRIMINACIJA DĖL AMŽIAUS. Demografinė padėtis Lietuvoje sparčiai kinta. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, pagyvenusių (60 metų ir vyresnių) asmenų skaičius Lietuvoje kasmet auga¹⁹. 2009 m. pradžioje tokių žmonių buvo 692,6 tūkstančio, t. y. kas penktas Lietuvos gyventojas, o jaunų žmonių (nuo darbingo amžiaus pradžios iki 30 metų) – 716,8 tūkstančio.

Keičiasi gyventojų užimtumas. 2009 m. mažėjant gamybai ir laisvų darbo vietų skaičiui, mažėjo ir dirbančiųjų skaičius. 2009 m. trečiąjį ketvirtį dirbo 1424 tūkst. gyventojų, o tai 113 tūkst., arba 7 proc. mažiau nei prieš metus. Ypač sumažėjo dirbančių vyrų skaičius. Trečiąjį 2009 m. ketvirtį dirbo 682 tūkst. vyrų, arba 92,5 tūkst. mažiau nei trečiąjį 2009 m. ketvirtį. Per metus dirbančių vyrų skaičius sumažėjo dešimtadaliu. Daugiausia dirbančių vyrų sumažėjo statybose (49,6 tūkst.) ir pramonėje (26,2 tūkst.). Dirbančių moterų skaičius per tą patį laikotarpį sumažėjo beveik 3 proc.

Kasmet vis mažiau dirba pagyvenusių žmonių. 2009 m. pradžioje dirbančių šio amžiaus asmenų buvo dar mažiau (85,6 tūkst., arba 12,4 proc.) – dirbo tik kas šeštas vyras ir kas vienuolikta moteris.

¹⁹ *Pagyvenę žmonės pagal amžiaus grupes ir lytį 2008 m. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749> [žiūrėta 2009-02 16.].*

2008 m. pabaigoje dirbančių pagyvenusių 60 metų arba vyresnių asmenų buvo 88,4 tūkst., t. y. 12,8 proc. – dirbo kas penktas vyras ir kas dešimta moteris, 2007 m. tokių asmenų buvo 3 tūkst. daugiau.

Mažėja jaunų (15–24 metų amžiaus) žmonių užimtumas ir auga jų nedarbas. Trečiąjį 2009 m. ketvirtį 53,2 tūkst., arba kas dešimtas jaunas žmogus buvo bedarbis. 2008 m. jaunų bedarbių buvo 26,4 tūkst., arba du kartus mažiau. 2008 m. trečiąjį ketvirtį dirbo 150,2 tūkst. šio amžiaus asmenų, o 2009 m. trečiąjį ketvirtį – 106,7 tūkst., arba trečdaliu mažiau.

Jaunimo nedarbo lygis 2009 m. trečiąjį ketvirtį išaugo iki 33,3 proc. ir buvo 2,4 karto didesnis nei visų amžiaus grupių gyventojų nedarbo lygis. Per šį ketvirtį jų nedarbo lygis padidėjo 3,7 procentinio punkto, o per metus – 2,2 karto. Žemiausias (6,9 proc.) jaunimo nedarbo lygis buvo antrąjį 2007 m. ketvirtį.

Trečiąjį 2009 m. ketvirtį kas penktas jaunas žmogus, turintis aukštąjį išsilavinimą, kas septintas – vidurinįjį ir kas devynioliktas – pagrindinį, buvo bedarbis.

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 65 metų ir vyresnio amžiaus asmenys ir jaunesni nei 17 metų asmenys patenka į didžiausios skurdo rizikos grupę. Atlikus pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimus nustatyta, kad skurdo rizikos lygis Lietuvoje 2008 m. buvo 20 proc. Palyginti su 2007 m., jis padidėjo 0,9 procentinio punkto. Ekvivalentines pinigines disponuojamąsias pajamas, mažesnes už skurdo rizikos ribą, mieste gavo 13,6 proc., kaime – 32,9 proc. gyventojų. Statistikos departamento duomenimis, 2008 m. apie 672 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos. Skurdo rizikos riba buvo 720 litų per mėnesį vienam gyvenančiam asmeniui ir 1512 litų – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus.

Statistikos departamento duomenimis²⁰, 2008 m. apie 672 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos. Skurdo rizikos riba

---

²⁰ Žemiau skurdo ribos gyvena kas penktas Lietuvos gyventojas. Pranešimas spaudai. Statistikos departamentas prie LRV. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6571> [žiūrėta 2009-11-30].

buvo 720 litų per mėnesį vienam gyvenančiam asmeniui ir 1512 litų – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus. Skurdo rodikliai²¹ yra apskaičiuojami remiantis prieš tai buvusių metų pajamomis (2008 m. skurdo rizikos rodikliams skaičiuoti naudojami duomenys apie pajamas, gautas 2007 m.).

Atsidurti skurde dažniausiai rizikuoja asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susidedančiuose iš vieno suaugusio asmens ir išlaikomų vaikų (48,3 proc. asmenų), dviejų suaugusių asmenų su trimis ar daugiau vaikų (46 proc. asmenų), ir asmenys, gyvenantys vieni (47,7 proc.). Asmenų, gyvenančių daugiavaikėse šeimose (namų ūkiuose, susidedančiuose iš dviejų suaugusių asmenų su trimis ar daugiau vaikų), rizika atsidurti skurde 2008 m., palyginti su 2007 m., padidėjo 7,2 procentinio punkto, nepilnose šeimose (namų ūkiuose, susidedančiuose iš vieno suaugusio asmens ir išlaikomų vaikų) – 6,8 procentinio punkto. Pastarųjų pajamose didelę dalį sudaro alimentai, artimųjų parama, taip pat socialinės išmokos, o šios pajamos 2007 m. didėjo lėčiau nei darbo pajamos.

Iš dirbančių asmenų žemiau skurdo rizikos ribos 2008 m. gyveno 9,4 proc. (2007 m. – 8 proc.), bedarbių – 50,9 proc. (2007 m. – 56,5 proc.), senatvės pensininkų – 30,8 proc. (2007 m. – 29,8 proc.). Nedarbas yra dažniausia skurdo priežastis.

Lietuvoje dažnai koncentruojamasi ties būtinybe užtikrinti socialinę apsaugą vyresniems (daugiausia pensinio amžiaus) žmonėms, todėl ne visada atkreipiamas dėmesys į kitus diskriminacijos dėl amžiaus aspektus. Informacija apie jaunų žmonių diskriminavimą darbo rinkoje ir kitose srityse yra sunkiau prieinama, tačiau Regioninio pilietinės edukacijos centro atlikto tyrimo duomenimis, apie 22 proc. respondentų mano, jog jaunų žmonių teisės yra dažniausiai pažeidžiamos²².

---

²¹ *Žemiau skurdo ribos gyvena kas penktas Lietuvos gyventojas*. Pranešimas spaudai. Statistikos departamentas prie LRV. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=6571> [žiūrėta 2009-11-30].

²² Mikulionienė, S., Mačernytė-Panomariovienė, I. 2007. *Amžiaus diskriminacija viešajame sektoriuje*. Regioninis pilietinės edukacijos centras. Vilnius.

DISKRIMINACIJA DĖL ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS IR TAUTYBĖS. Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 4,9 proc. rusų, 6,1 proc. lenkų, 1,1 proc. baltarusių, 0,6 proc. ukrainiečių, 0,1 proc. žydų, 0,1 proc. latvių, 0,1 proc. totorių, 0,1 proc. vokiečių, 0,1 proc. romų ir 0,2 proc. kitų tautybių asmenų²³.

Įvairiausia tautinė Vilniaus gyventojų sudėtis: lietuvių – 57,8 proc., lenkų – 18,7 proc., rusų – 14 proc. Antrasis daugiatautis miestas – Klaipėda, kuriame lietuvių – 71,3 proc., rusų – 21,3 proc., ukrainiečių ir baltarusių – apytiksliai po 2 proc. Daugiausia ne lietuvių tautybės asmenų yra Visagine (80 proc. visų miesto gyventojų; iš jų 52,4 proc. rusų). Lietuviškiausias – Panevėžys (95,7 proc. jo gyventojų – lietuviai). Kaune ir Šiauliuose lietuvių – atitinkamai 92,9 ir 92,8 proc. (2001 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis).

2007 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje užregistruoti skundai dėl diskriminacijos etninės priklausomybės (tautybės) pagrindu sudarė 14 proc. visų skundų. 13 proc. skundų pateikė romų tautybės asmenys, 17 proc. – rusų tautybės. 2008 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje užregistruoti skundai dėl diskriminacijos etninės priklausomybės (tautybės) pagrindu sudarė 14 proc. visų skundų.

2008 m. Darbo ir socialinių tyrimų instituto ir Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro atlikta apklausa parodė, jog net 49 proc. respondentų nenorėtų, kad jų kaimynystėje gyventų romai, o 31,9 proc. nenorėtų, kad jų kaimynai būtų čekėnų tautybės žmonės²⁴. Gana didelė dalis (34,8 proc.) respondentų nenorėtų, kad kaimynystėje gyventų Jehovos liudytojai. Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro 2008 m. atliktas tyrimas²⁵ parodė, kad, romų tėvų nuomone,

²³ *Gyventojų registro tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos centrinės duomenų bazės duomenys. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&Pxsid=3236&TC=1&UseDots=True&ST=ST> [žiūrėta 2009-08-30].*

²⁴ Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T. 2009. Diskriminacijos suvokimas Lietuvos visuomenėje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4, p. 336–344.

²⁵ Leončikas, T. ir kt. *Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje*. Tyrimo ataskaita. Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. Vilnius, 2008.

jų vaikai mokykloje patiria diskriminaciją dėl tautybės: jie vadinami čigonais ir pan.

Įgyvendinant projektą „Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmo sukūrimas ir išbandymas“ (projektas įgyvendintas 2004–2008 m. pagal programą „EQUAL“), buvo parengta tautinių mažumų integracijos į darbo rinką galimybių studija. Tautinių mažumų bedarbių apklausa atlikta tikslinėse teritorijose (Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybėse, t. y. teritorijose, kuriose tautinės mažumos sudaro didžiąją dalį gyventojų) per tautinėms mažumoms atstovaujančių nevyriausybinį organizacijų tinklą. Sociologiniai tyrimai parodė, kad tautinių mažumų integracija į darbo rinką yra ypač opi problema²⁶. Remiantis oficialiais duomenimis galima teigti, kad Lietuvoje egzistuoja diskriminacija dėl tautybės, ypač darbo rinkoje²⁷.

DISKRIMINACIJA DĖL RELIGIJOS ARBA ĮSITIKINIMŲ. Lietuvoje nėra patikimų statistinių duomenų apie religinių bendruomenių dydį. 2001 m. gyventojų surašymo duomenys turėtų būti laikomi patikimiausiais statistiniais duomenimis. Pagal 2001 m. gyventojų surašymo duomenis, absoliuti Lietuvos gyventojų dauguma save įvardijo Romos katalikais. Jie sudarė 79,0 proc. visų Lietuvos gyventojų. Kitų religijų atstovai sudarė gerokai mažesnę dalį. Antroji pagal dydį religinė bendruomenė – stačiatikių (ortodoksų) – sudarė tik 4,1 proc. Lietuvos gyventojų. Sentikių ir evangelikų liuteronų religinėms bendruomenėms save priskyre šiek tiek daugiau nei vienas procentas gyventojų. Kitų aštuonių religijų išpažinėjų – evangelikų reformatų, Jehovos liudytojų, musulmonų sunitų, sekminininkų, pagonybės išpažinėjų ir kt.²⁸ – skai-

²⁶ Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Gruževskis, B., Moskvina, J. 2007. Tautinių mažumų nedarbas ir išankstinės sąlygos jo mažėjimui Lietuvoje. *Filosofija, Sociologija*, Nr. 4, p. 23–36.

²⁷ Okunevičiūtė Neverauskienė, L. ir kt. 2008. *Vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje*. Tyrimo ataskaita. Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Vilnius.

²⁸ *Lietuvos gyventojai pagal tikybą. Prieiga per internetą: <http://www.religija.lt/index.php?option=content&task=view&id=61&Itemid=47> [žiūrėta 2009-09-17].*

čius buvo kiek daugiau nei po tūkstantį. Juridinių asmenų registre oficialiai užregistruota 1 074 tradicinės ir 180 netradicinių religinių asociacijų, centrų ir bendrijų²⁹.

2007 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba inicijavo atlikti reprezentatyvią kiekybinę apklausą, kuri parodė, kad dauguma Lietuvos gyventojų palankiai vertina tradicinius krikščionis (85,6 proc.), šiek tiek mažiau ateistus (46,6 proc.), pagonis (39,2 proc.), dvasinio tobulėjimo (pagalbos sau) grupes (36,9 proc.), musulmonus (20,3 proc.). Satanistus palankiai vertino tik 5,3 proc. Sociologinės apklausos duomenys parodė, kad šalyje pastebima diskriminacija dėl naujų, netradicinių religijų apraiškų³⁰. 2008 m. skundai dėl diskriminacijos dėl religijos arba įsitikinimų sudarė 1 proc. visų skundų.

DISKRIMINACIJA DĖL KALBOS. 2001 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 83,4 proc. lietuvių, 6,7 proc. – lenkų, 6,3 proc. – rusų, 1,2 proc. – baltarusių, 0,6 proc. – ukrainiečių.

Statistikos departamento vertinimais, 2009 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 84,0 proc. lietuvių; likusią gyventojų dalį sudarė kitų tautybių žmonės. Lenkai sudarė didžiausią dalį, t. y. 6,1 proc. gyventojų, o rusai, baltarusiai ir ukrainiečiai – atitinkamai 4,9; 1,1 ir 0,6 proc.³¹.

2008 m. išgaliojus LR lygių galimybių įstatymo pataisoms, atsirado galimybė taikyti įstatymą diskriminacijos dėl kalbos atvejais. Iki šiol atlikta mažai diskriminacijos dėl kalbos tyrimų ir per mažai išsamių apklausų šių teisių pažeidimų srityje.

---

²⁹ *Tarptautinė ataskaita apie religinę laisvę*. 2008. Demokratijos, žmogaus teisių ir darbo biuras. Prieiga per internetą: <http://vilnius.usembassy.gov/root/pdfs/lithuanian/irf2008lt2.pdf> [žiūrėta 2009-09-30].

³⁰ Sprindžiūnas, A. ir kt. 2007. *Diskriminacija dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje*. Naujų religijų tyrimo ir informacijos centras. Prieiga per internetą: <http://www.lygybe.lt/assets/Diskriminacijaproc.20dėlproc.20religijosproc.20irproc.20įsitikinimų.pdf> [žiūrėta 2009-09-22].

³¹ Statistikos departamento duomenys. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvaroal/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=0&TableStyle=&Button s=&Pxsid=3236&TC=1&UseDots=True&ST=ST> [žiūrėta 2009-09-17].

Remiantis 2008 m. atliktos apklausos³² rezultatais galima teigti, kad diskriminacija dėl kalbos egzistuoja. Tyrimo rezultatai parodė, kad beveik 7 proc. respondentų patyrė diskriminaciją arba priekabiavimą dėl kalbos. 2008 m. Darbo ir socialinių tyrimų instituto kartu su Etninių tyrimų centru atlikto tyrimo duomenys parodė, kad 62 proc. respondentų kartais arba visada pateisintų darbdavį, jei jis nepriimtų į darbą asmens, nemokančio lietuvių kalbos.

DISKRIMINACIJA DĖL SOCIALINĖS PADĖTIES. Pagal Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos skelbiamus duomenis, 2008 m. dominavo skundai dėl diskriminacijos socialinės padėties pagrindu, nors teisinis pagrindas šiems skundams atsirado tik 2008 m. liepos 5 d. 2008 m. užregistruoti skundai dėl socialinės padėties sudarė 8 proc.³³. Dauguma – apie 80 proc. – skundų buvo susiję su darbo santykiais.

2008 m. Darbo ir socialinių tyrimų instituto ir Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro atliktas tyrimas „Galimų diskriminacijos apraiškų, naujai numatytų Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme, įvertinimas ir lyginamoji analizė“ parodė, kad diskriminacija dėl socialinės padėties yra gana dažnas reiškinys. 13 proc. respondentų nurodė, kad jie patyrė diskriminaciją dėl žemesnės socialinės padėties.

DISKRIMINACIJA DĖL NEGALIOS. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, Lietuvoje 2008 m. gyveno apie 259 tūkst. neįgalių žmonių, t.y. apie 8 proc. šalies gyventojų turėjo negalią. Darbingo amžiaus neįgaliųjų šalyje buvo apie 170 tūkst., iš jų dirbo tik ketvirtadalis, iš pensinio amžiaus neįgaliųjų dirbo tik apie 3 tūkst. asmenų. Registruotų neįgalių bedarbių skaičius kasmet auga. Pavyzdžiui, nuo 2002 iki

³² *Galimų diskriminacijos apraiškų, naujai numatytų Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme, bei visuomenės tolerancijos įvairioms socialinėms grupėms įvertinimas ir lyginamoji analizė*. 2008. Tyrimo ataskaita. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. Vilnius.

³³ *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2008 m. veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: www.lygybe.lt [žiūrėta 2009-09-17]*.

2007 m. registruotų bedarbių asmenų su negalia skaičius išaugo daugiau nei du kartus (atitinkamai nuo 5 880 iki 12 122 asmenų), 2008 m. liepos mėn. tokių asmenų buvo 10768. 2007 m. duomenimis, maždaug 48 proc. registruotų asmenų su negalia įsidarbino³⁴.

Nors neįgalūs asmenys, norėdami įsitvirtinti darbo rinkoje, patiria nemažai sunkumų, padėtis šiek tiek gerėja. Neįgaliųjų grupei priklausančių asmenų situacijos pagerėjimas jaučiamas ir švietimo srityje. Remiantis Lietuvos statistiniais duomenimis, 2007–2008 m. kolegijose ir universitetuose buvo daugiau neįgalių studentų negu 2005–2006 m., tuo tarpu neįgalių studentų skaičius profesinėse mokyklose sumažėjo.

Su diskriminacijos problema bene labiausiai susiduria asmenys, turintys psichikos negalią. 2008 m. „Vilmorus“ atlikta reprezentatyvi apklausa „Tolerancija skirtingoms socialinėms grupėms“ padėjo įvertinti, kaip pasikeitė visuomenės požiūris į skirtingas socialines grupes. Remiantis apklausos rezultatais, psichikos ligoniai laikomi labiausiai diskriminuojama visuomenės grupe. Lietuvos gyventojų apklausos bei 2008 metais Darbo ir socialinių tyrimų instituto kartu su Etninių tyrimų centru atliktos apklausos duomenimis, didžioji dauguma Lietuvos gyventojų nenorėtų nei dirbti, nei gyventi greta asmenų, turinčių psichinę negalią. Labiausiai patraukliais kaimynais ir bendradarbiais Lietuvos gyventojai pripažino asmenis su fizine negalia. Nepaisant išliekančio stipraus neigiamo nusistatymo prieš psichikos ligomis sergančius asmenis, VŠĮ „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ atliktų apklausų duomenimis³⁵, daugėja asmenų, manančių, kad psichikos negalią turintys asmenys gali dirbti. Lyginant 2006 ir 2008 m. nusistačiusių prieš psichikos negalią turinčių žmonių įdarbinimą sumažėjo atitinkamai nuo 22 iki 8 proc.

---

³⁴ *Tendencijos Lietuvos darbo rinkoje. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Tendencijos/UserDispForm.aspx?ID=38&Source=httpproc.3Aproc.2Fproc.2Fwvwproc.2Eldbproc.2Eltproc.2FInformacijaproc.2FDarboRinkaproc.2FPuslapiaiproc.2Fdefaultproc.2E.aspx> [žiūrėta 2009-05-27].*

³⁵ *Apklausos atliktos VŠĮ „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ vykdyto EQUAL projekto „Psichikos ir proto negalią turinčių asmenų įdarbinimas“ metu. Apklausos atliktos 2006 ir 2008 m.*

2008 m. Neįgaliųjų socialinės integracijos programai įgyvendinti buvo skirta 50 093 litai, o 2009 m. numatyta skirti 56 175 litus³⁶. Pagal šią programą įgyvendinamos priemonės 2008 m. apėmė profesinę reabilitaciją (2008 m. reabilitacija paskirta 279 asmenims); darbo rinkos konsultantų, dirbančių su neįgaliais žmonėmis, mokymus; neįgalių asmenų dalyvavimą versle, darbą telefonu, darbą namuose (2008 m. sukurtos 56 naujos darbo vietos taikant savisamdą priemonę ir 219 darbo vietų taikant subsidijuojamą įdarbinimo priemonę); sukurtos ir socialinėse įmonėse įdiegtos 133 darbo vietos; darbo ir supanti aplinka pritaikyta 24 neįgalių asmenų poreikiams.

DISKRIMINACIJA DĖL LYTINĖS ORIENTACIJOS. Iki 2006 m. Lietuvoje su homoseksualiais asmenimis susiję klausimai visiškai nebuvo nagrinėjami arba buvo nagrinėjami tik minimaliai.

2008 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą pasiekę skundai dėl lytinės orientacijos sudarė 4 proc. visų skundų³⁷. Kaip ir ankstesniais metais, dauguma, t. y. 50 proc., skundų, buvo susiję su valdžios arba vykdomosios valdžios institucijų veiksmais. Atsižvelgiant į statistiką apie užregistruotus skundus galima manyti, kad diskriminacijos dėl lytinės orientacijos darbo vietoje atvejai nėra dažni, tačiau 2007 m. atlikto sociologinio tyrimo rezultatai parodė, kad pažeidimai šioje srityje nėra tokie jau reti³⁸.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos iniciatyva atlikto sociologinio tyrimo³⁹ rezultatai parodė, kad gana dažnai susiduriama su pa-

---

³⁶ LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Lygių galimybių departamento pateikta informacija. 2009 m. kovo 19 d.

³⁷ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2008 m. veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: www.lygybe.lt [žiūrėta 2009-09-30].

³⁸ Zdanevičius, A., Reingardė, J., Samuolytė, J. 2007. *Lesbiečių, gėjų, biseksualių bendruomenės socialinės atskirties tyrimas*. Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras. Prieiga per internetą: <http://www.lygybe.lt/assets//LGBTproc.20bendruomenėsproc.20socialinėsproc.20atskirtiesproc.20tyrimas.pdf> [žiūrėta 2009-08-27].

³⁹ *Lesbiečių, gėjų, biseksualių bendruomenės socialinės atskirties tyrimas*. Prieiga per internetą: <http://www.lygybe.lt/assets//LGBTproc.20bendruomenėsproc.20socialinėsproc.20atskirtiesproc.20tyrimas.pdf> [žiūrėta 2009-08-27].

žeidimais darbo santykių srityje – 24 proc. asmenų nurodė patyrę patyčias ar pašaipas darbe dėl savo netradicinės seksualinės orientacijos, 9 proc. – psichologinę prievartą, 5 proc. – dėl to buvo ribojamas paaukštinimas, 4 proc. susidūrė su seksualiniu priekabiavimu, tiek pat asmenų dėl savo homoseksualumo nebuvo įdarbinti, 13 proc. apklausoje dalyvavusių įvardijo kitas priežastis. Remiantis minėto tyrimo rezultatais, daugiau nei pusė respondentų mano, kad homoseksualams neturėtų būti leidžiama dirbti policijoje (51 proc.), 58 proc. respondentų bijotų, jeigu jų vaikų mokytojas būtų homoseksualus asmuo, ir beveik 70 proc. pageidautų, kad homoseksualių asmenų nebūtų mokykloje. Apie trečdalis homoseksualių asmenų patyrė mokinių ir studentų priekabiavimą (37 proc.), be to, patyrė diskriminaciją ir švietimo institucijose (34 proc.).

Tyrimas, kurį 2008 m. atliko Darbo ir socialinių tyrimų institutas, bendradarbiaudamas su Etninių tyrimų centru, taip pat patvirtina homofobinio požiūrio egzistavimą. Apklausos rezultatai parodė, kad didelė dalis Lietuvos gyventojų (34 proc.) nenorėtų, jog jų kolegos darbe būtų homoseksualūs asmenys.

Programos EQUAL projekto „Atviras ir saugus darbe“ tyrimas parodė, kad homoseksualūs asmenys savo kasdieniame gyvenime patiria neapykantą ir daugeliu atvejų negauna atitinkamos pagalbos iš teisminių institucijų. Šio projekto metu atlikto kokybinio tyrimo duomenys rodo, kad asmenys, atvirai kalbantys apie savo lytinę orientaciją, dažnai patiria netiesioginę diskriminaciją, įskaitant pašaipius juokus ir žodinių smurtą.

Remiantis Darbo ir socialinių tyrimų instituto ir Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro atliktos apklausos duomenimis, dauguma respondentų labiausiai paplitusia laiko šių rūšių diskriminaciją: diskriminaciją dėl amžiaus (labai paplitusia ir gana paplitusia laiko 43,1 proc.), dėl negalios (38,5 proc.), dėl lytinės orientacijos (35,4 proc.) ir dėl žemesnio socialinio statuso (30,5 proc.). 2008 m. atlikta reprezentatyvi visuomenės nuomonės apklausa parodė, kad beveik 90 proc. Lietuvos įmonių vadovų laiko save tolerantiškais, tačiau daugiau nei

pusė jų nesutiktų įdarbinti romų, buvusių kalinių, sergančių priklausomybės ligomis ar psichikos negalia turinčių žmonių⁴⁰.

Asmenys, 2009 m. pranešę apie diskriminacijos atvejus, pagrindinėmis diskriminacijos priežastimis įvardijo amžių (apie patirtą diskriminaciją praneša beveik kas penktas Lietuvos gyventojas), finansinį ir žemesnį socialinį statusą (po 13 proc.). Kita vertus, reikėtų pažymėti, kad požiūris į diskriminaciją priklauso nuo socialinių ir ekonominių pokyčių, o dabartinis ekonomikos nuosmukis gali turėti neigiamą poveikį kovos su diskriminacija nuostatų įgyvendinimui.

3.2. Antidiskriminacinės politikos įgyvendinimas

Antidiskriminacinė politika vykdoma remiantis įvairaus lygmens teisiniais dokumentais: nediskriminavimo principas įtvirtintas ES teisiniuose dokumentuose, taip pat nacionaliniuose šalių narių teisės aktuose.

Lietuva, būdama ES nare, privalo įtraukti ES teisės aktus į savo nacionalinę teisinę sistemą ir užtikrinti jų įgyvendinimą.

Įgyvendinant Europos antidiskriminacinę politiką priimtos pagrindinės direktyvos, užtikrinančios diskriminacijos draudimą rasės ir etninės priklausomybės pagrindu, užimtumo, darbo rinkos ir profesinio mokymo bei prekių tiekimo ir paslaugų teikimo srityse⁴¹. Vienos iš svarbiausių ES direktyvų, perkeltų į nacionalinius teisės aktus, – Paslaugų direktyva (2004/113/EB), Rasių lygybės (2000/43/EB) ir Užimtumo pagrindų (2000/78/EB) direktyvos.

2008 m. Europos Komisija priėmė Komisijos Komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui *Nediskriminavimas ir lygios galimybės: atnaujintas išsipareigojimas* {SEC(2008)2172} (KOM (2008) 420 galutinis), ku-

⁴⁰ *Tolerancija*. Telefoninė įmonių apklausa. Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa. Tyrimą atliko 2008 m. „Vilmorus“ UAB „Idea prima“ užsakymu. *Prieiga per internetą*: <http://esf.socmin.lt/> [žiūrėta: 2009-08-15].

⁴¹ *Prieiga per internetą*: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0420:LT:HTML> [žiūrėta 2009-10-31].

riame lygioms galimybėms stiprinti numatyta ne tik plėtoti teisinę sistemą, bet ir naudoti įvairias politikos priemones, tokias kaip nediskriminavimo ir lyčių lygybės aspekto integravimas į kitas sritis, visuomenės informuotumo didinimas, duomenų apie diskriminaciją rinkimas, pozityvūs veiksmai, dialogo apie nediskriminavimą ir lygias galimybes plėtojimas. 2008 m. buvo priimtas ir kartu su komunikatu pateiktas pasiūlymas dėl direktyvos (KOM(2008)426. Šiuo siūlymu įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba lytinės orientacijos, principas, išplečiant taikymo sritis, t.y. siūloma antidiskriminacines priemones taikyti švietimo, sveikatos apsaugos, socialinių išmokų srityse, taip pat prieigai prie būsto ir kitokių klausimų. Šis pasiūlymas negalioja žiniasklaidai bei reklamai, taip pat nekomerciniam prekių tiekimui ir paslaugų teikimui tarp privačių asmenų. Privatiems asmenims jis taikomas, jeigu jie vykdo komercinę veiklą. EK pateiktą pasiūlymą dar turi patvirtinti visos šalys narės. Šiuo pasiūlymu yra siekiama papildyti galiojančią EB teisinę sistemą.

Lietuvai, kaip ES valstybei narei, ratifikavusiai Konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo ir Europos socialinę chartiją (pataisytą), yra privaloma šalyje užtikrinti lygiateisiškumo garantijas. Antidiskriminacines priemones ir lygiateisiškumo garantijos yra įtvirtintos LR Konstitucijoje, civilinėje ir baudžiamojoje teisėje, LR darbo kodekse⁴² ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Vieni iš pagrindinių teisinių dokumentų, reglamentuojančių nediskriminavimo politiką Lietuvoje ir perkeliančių ES nediskriminavimo teisės standartus ir principus – LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas bei LR lygių galimybių įstatymas.

Vienas pagrindinių įstatymų, užtikrinančių lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principus, – LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (priimtas 1998 m. gruodžio 1 d., įsigaliojo 1999 m. balandžio 1 d.). Šiame įstatyme yra reglamentuojamos sritys, kuriose būtina įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes – diskriminacija draudžiama

⁴² LR darbo kodeksas. *Valstybės žinios* 2002, Nr. 64-2569.

valdžios ir valdymo institucijose, švietimo įstaigose, mokslo ir studijų institucijose, darbo rinkoje bei prekių tiekimo ir paslaugų teikimo srityse. Priėmus šį įstatymą, įsteigta Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Vėliau, įsigaliojus LR lygių galimybių įstatymui, Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba buvo pavadinta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (LGKT). Išplėtus LGKT funkcijas, Lietuva įgyvendino 2000/43/EB direktyvos įpareigojimus valstybėms narėms įsteigti instituciją, skatinančią vienodą požiūrį į visus asmenis, nediskriminuojant dėl rasės ar etninės kilmės⁴³.

2002 m. birželio 18 d. priėmus LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pataisas, papildomai išplėstos nediskriminavimo sritys, uždraudžiant diskriminaciją dėl lyties vartotojų teisių apsaugos ir reklamos srityse. 2008 m. priėmus įstatymo pataisas, uždrausta diskriminuoti asmenis, taip pat ir savarankiškai dirbančius, dėl lyties socialinės apsaugos sistemose, įskaitant sistemas, pakeičiančias ar papildančias nustatytas socialinės apsaugos sistemas (profesines socialinės apsaugos sistemas), kurios skirtos darbuotojams papildomai remti motinystės (tėvystės), senatvės, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, neįgalumo, ligos, maitintojo netekimo, nedarbo atvejais⁴⁴. Apsauga nuo diskriminacijos lyties pagrindu užtikrinta visais aspektais: dalyvavimo sąlygų, įmokų, išmokų apskaičiavimo ir mokėjimo atžvilgiu, o bet kuriuos veiksmus ar neveikimą, teisės normas ar kriterijus, kliudančius dėl lyties vienodomis sąlygomis dalyvauti šiose sistemose, laikyti pažeidžiančiais moterų ir vyrų lygias teises.

Svarbiausiu lygias galimybes ir nediskriminavimą užtikrinančiu įstatymu nacionalinėje teisėje laikomas 2003 m. lapkričio 18 d. priimtas LR lygių galimybių įstatymas⁴⁵. Minėtu įstatymu draudžiama tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija įvairiais pagrindais: amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės, etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų. 2005-aisiais įsigaliojusio LR lygių galimybių įstatymo taikymo sritis yra

⁴³ Tarybos direktyva 2000/43/EB.

⁴⁴ LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios* 1998, Nr. 112-3100. Aktualiai redakcija. *Valstybės žinios* 2008, Nr. 75-2923; 2009, Nr. 87-3665.

⁴⁵ LR lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios* 2003, Nr. 114-5115.

gana plati: įstatymas taikomas darbo santykiams, prekių tiekimo ir paslaugų teikimo srityse, taip pat apima švietimo, valstybės ir savivaldybių institucijų veiklą. Įstatymas ne tik apima Rasių lygybės (2000/43/EB) ir Užimtumo pagrindų (2000/78/EB) direktyvas, tačiau yra pritaikytas nacionalinei teisei ir taikomas plačiau, nei minėtos direktyvos.

LR lygių galimybių įstatymas priimtas siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatų bei Rasių lygybės ir Užimtumo pagrindų direktyvų tinkamą įgyvendinimą. Kadangi 2003 m. priimtas LR lygių galimybių įstatymas pilnai neatspindėjo ES direktyvų normų, 2008 m. LR Seimas priėmė Lygių galimybių įstatymo pataisas⁴⁶, kurios papildė lygybės ir draudimo diskriminuoti pagrindų sąrašą naujais pagrindais. Remiantis nauja įstatymo redakcija draudžiama diskriminuoti dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės ir religijos. Priėmus LR lygių galimybių įstatymo pataisas, įgyvendintos ES direktyvų normos (įrodinėjimo naštos perkėlimas, atstovavimo teisė, žalos atlyginimas ir kt.).

Apsaugos nuo diskriminacijos dėl lyties užimtumo ir profesinės veiklos srityse tobulinimas yra viena iš prioritetinių Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos numatomų veiklos krypčių. LR moterų ir vyrų lygių galimybių bei LR lygių galimybių įstatymuose šios nuostatos taikomos įvairesnėse visuomeninio gyvenimo srityse, nei to reikalauja minėtos Europos Tarybos direktyvos. Pavyzdžiui, Europos Tarybos direktyvos netaikomos reklamos turiniui, diskriminaciniams skelbimams, o Lietuvos lygių galimybių įstatymai šias sritis apima⁴⁷.

Lietuvoje lygiateisiškumo principas yra užtikrinamas nacionalinėje teisėje. Lietuvos teisės aktai garantuoja asmenims apsaugą nuo diskriminacijos įvairiais pagrindais, ypač svarbus lygiateisiškumą ir nediskriminavimą užtikrinantis teisės aktas – LR lygių galimybių įstatymas. Kitas klausimas yra teisės aktuose įvardijamų nediskriminavimo standartų įgyvendinimas. Juose pastebėta keletas trūkumų.

⁴⁶ LR lygių galimybių įstatymas. Aktuali redakcija. *Valstybės žinios* 2008, Nr. 76-2998.

⁴⁷ *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2008 m. veiklos ataskaita.*

ES direktyvose įtvirtinta pareiga valstybėms narėms užtikrinti, kad asociacijos, organizacijos ar kiti juridiniai asmenys (teisėtai suinteresuoti) galėtų nukentėjusiojo vardu arba jį remiant dalyvauti direktyvose nustatytiems išpareigojimams užtikrinti teismo ir (arba) administracinėse procedūrose. Lietuvoje ilgą laiką nebuvo galimybių asociacijoms įsitraukti į teismo ar administracinį procesą diskriminacijos bylose, dažnai jos atlikdavo tik šviečiamąjį vaidmenį. Tačiau 2008 m., priėmus LR lygių galimybių įstatymo pataisas, organizacijoms, kurių veiklą reglamentuojančiame teisės akte diskriminuojamų asmenų gynimas ir jų atstovavimas teisme atitinkamu pagrindu nurodyta kaip viena iš veiklos sričių, suteikta teisė dalyvauti administracinėse ar teismo procedūrose.

Remiantis LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu, LR lygių galimybių įstatymu, LR administracinių teisės pažeidimų kodeksu piliečiai turi teisę kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos visais Rasių lygybės ir Užimtumo pagrindų direktyvose bei minėtuose įstatymuose įtvirtintais draudžiamais diskriminavimo pagrindais.

Svarbi norma, palengvinanti diskriminacijos aukos galimybę apginti savo teises, yra įtvirtinta LR lygių galimybių įstatyme (įtvirtinta priėmus LR lygių galimybių įstatymo pataisas 2008 m.) bei LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme – tai įrodinėjimo naštos perkėlimas atsakovui. Vadovaujantis šia teise įrodinėjimo pareiga yra perkeliama atsakovui ar apskųstajam asmeniui, jei ieškovas ar skundėjas pateikia skundą arba pareiškimą dėl diskriminacijos. Tokiais atvejais preziumuojama, kad diskriminacijos faktas buvo, o apskųstasis arba atsakovas privalo įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas. Tačiau svarbu pažymėti, kad ši teisminė praktika Lietuvos teismuose nėra susiformavusi ir yra sunkiai pritaikoma praktiškai. Tikėtina, kad didesnę svarbą, ypač teisiniuose procesuose, ji įgautų tada, jei būtų įtvirtinta Civilinio proceso kodekse⁴⁸.

Direktyvose yra nurodomas reikalavimas, kad diskriminacijos atveju valstybės taikomos sankcijos turi būti veiksmingos. Direktyvos ne-

---

⁴⁸ *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2008 m. veiklos ataskaita.*

apibrėžia konkrečių priemonių, kurių reikėtų imtis (kokias sankcijas taikyti), tačiau direktyvose yra nurodyta, kad „sankcijos“ turi užtikrinti tikrą ir efektyvią teisminę apsaugą (turėti atgrasantį poveikį). Lietuvoje šios sankcijos nėra pakankamai efektyvios, iki šiol žala nukentėjusiajam nebuvo atlyginama. Tik priėmus LR lygių galimybių įstatymo pataisas 2008 m., žalos atlyginimas nukentėjusiesiems dėl nevienodo požiūrio principo netaikymo tapo formalizuotas įstatyme. Tačiau dažnai lygių galimybių kontrolieriui nustačius pažeidimą, skiriama administracinė nuobauda, kai tuo tarpu Europos Teisingumo Teismo praktikoje ši bauda yra vertinama tik kaip papildoma priemonė^{49, 50}. Atlikta ES teisės standartų įgyvendinimo Lietuvoje analizė⁵¹ parodė, kad Darbo kodekse numatytos procedūros ir teisminis nagrinėjimas negali būti laikoma veiksmingais, nes jokių specifinių normų apie diskriminavimo bylų sprendimą (tiek dėl įrodinėjimo pareigos perkėlimo, asociacijų atstovavimo galimybės ir kt.) nėra numatyta.

Nepaisant LR lygių galimybių įstatyme bei LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatytų pozityvių veiksmų lygybei užtikrinti, t.y. galimybės taikyti laikinąsias specialiąsias priemones, skirtas užtikrinti lygybę ir užkirsti kelią lygių galimybių pažeidimams, šios priemonės nėra įtvirtintos Lietuvos įstatymuose ir sunkiai pritaikomos praktikoje. Be to, nenumatytas minėtų priemonių taikymo mechanizmas ir kriterijai, kuriais remiantis turėtų būti vertinama situacija, aplinkybės, reiškiniai, ir adekvačios priemonės faktinei lygybei pasiekti⁵².

Apibendrinant lygių galimybių principo įgyvendinimą reikia pastebėti, kad nepaisant LR moterų ir vyrų lygių galimybių bei LR lygių galimybių įstatymuose įvardijamos vyriausybės ir savivaldybių institucijų, švietimo įstaigų, kitų švietimo teikėjų bei mokslo ir studijų

⁴⁹ Būtina pažymėti, kad žmonės nesikreipia arba labai retai kreipiasi į teismą dėl materialinės ir moralinės žalos atlyginimo patyrus diskriminaciją.

⁵⁰ Andriukaitis, G. 2007. Asmenų lygybės principas Europos Sąjungos nediskriminavimo teisėje: pamatinės sampratos ir jų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje. Iš *Lygių galimybių ir ES nediskriminavimo teisė*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras.

⁵¹ Ten pat.

⁵² *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2008 m. veiklos ataskaita*.

sistemai priklausančių įstaigų, darbdavių pareigos įgyvendinti lygias galimybes, lygių galimybių principas retai yra integruojamas į bet kokias administracines praktikas.

2006–2008 M. ANTIDISKRIMINACINĖ PROGRAMA. Lygių galimybių įstatymai ir antidiskriminacinės programos yra priemonės, skirtos perkelti Europos Sąjungoje galiojančias nediskriminavimo nuostatas. Oficialios ataskaitos dėl direktyvų įgyvendinimo nėra prieinamos plačiam visuomeni. Geriausiai Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiksmus lygių galimybių srityje atspindintis dokumentas yra Antidiskriminacinė programa ir jos įgyvendinimas.

2006 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 907 patvirtinta Nacionalinė antidiskriminacinė 2006–2008 m. programa. Programa skirta užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą, nuostatų įgyvendinimą, ugdyti visuomenės toleranciją, informuoti visuomenę apie teisę į lygybę ir nediskriminavimą, lygių teisių gynimo priemones ir galimas diskriminacijos apraiškas Lietuvoje⁵³.

2009–2010 M. ANTIDISKRIMINACINĖ PROGRAMA. Antidiskriminacinė programa 2009–2011 m. – Nacionalinės antidiskriminacinės programos 2006–2008 m. tęsinys – parengta vadovaujantis LR lygių galimybių įstatymu⁵⁴, 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinančia vienodo požiūrio principą asmenims, nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės⁵⁵, 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatančia vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus⁵⁶.

Įgyvendinant Europos Sąjungų direktyvų perkėlimą, 2009–2011 m. antidiskriminacinėje programoje yra numatoma tobulinti nediskrimi-

⁵³ LR Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės antidiskriminacinės 2006–2008 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios* 2006, Nr. 100-3872.

⁵⁴ LR lygių galimybių įstatymas. Aktuali redakcija. *Valstybės žinios* 2008, Nr. 76-2998.

⁵⁵ OL, 2004 m. specialusis leidimas, 20 skyrius, 1 tomas, p. 23.

⁵⁶ OL, 2004 m. specialusis leidimas, 5 skyrius, 4 tomas, p. 79.

navimo teisinę bazę, sudaryti palankesnes sąlygas asociacijų, dirbančių žmogaus teisių gynimo srityje, veiklai, taip pat numatoma inicijuoti diskriminacijos srities tyrimus, organizuoti antidiskriminacines visuomenės informavimo ir švietimo kampanijas. Tai iš esmės atitinka Komisijos Komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonominų ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui *Nediskriminavimas ir lygios galimybės: atnaujintas išsipareigojimas* (SEC(2008)2172) (KOM (2008) 420 galutinis) numatytus išskeltus uždavinius. Minėtame išsipareigojime numatomi šie veiksmai lygioms galimybėms stiprinti: teisinės sistemos plėtojimas, įvairių politikos priemonių, tokių kaip nediskriminavimo ir lyčių lygybės aspekto integravimas į kitas sritis, visuomenės informuotumo didinimas, duomenų apie diskriminaciją rinkimas (tiriamos galimybės nuolat rinkti statistinę informaciją apie diskriminacijos mastą ir pobūdį), pozityvūs veiksmai, dialogo apie nediskriminavimą ir lygias galimybes plėtojimas.

Kaip rodo Lietuvoje atlikta analizė, LR lygių galimybių įstatymas bei LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas teisiškai užtikrina antidiskriminacinės politikos nuostatų įgyvendinimą. Teisinė sistema, reglamentuojanti lygias galimybes ir lygiateisiškumo principą Lietuvoje, yra susieta su ES teisine sistema ir perkelia į nacionalinę teisę pagrindinius ES nediskriminavimo teisės standartus. Nepaisant pakankamai gerai sutvarkytos teisinės bazės, reglamentuojančios nediskriminavimą ir lygiateisiškumą, įgyvendinant lygių galimybių ir lygiateisiškumo principą praktikoje pasitaiko trūkumų, dažnai šis principas yra apskritai pažeidžiamas.

4. UŽSIENIO VALSTYBIŲ GEROJI PRAKTIKA 4.1. RENGIANČIŲ LYGYBĖS STATISTIKŲ

Lygybės statistika yra viena iš naujausių socialinės statistikos sričių. Tokios statistinės informacijos poreikis iš kilo apie 2000 m., tačiau prireikė kelerių metų, kad kai kurios ES valstybių nacionalinės statistikos tarnybos ir kitos šių valstybių institucijos taptų šios aktualios statistikos pradininkėmis ir lyderėmis – tai Airija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Danija, Italija ir Čekija.

Pažymėtina, kad 2007 m. birželio mėn. Eurostato ir Europos patariamąjį komiteto statistinės informacijos ekonominėje ir socialinėje sferose (CEIES) iniciatyva įvyko seminaras „Etninė ir rasinė diskriminacija darbo rinkoje“, kuriame statistikai pasidalijo patirtimi pradėdant rengti lygybės statistiką. Seminare skaityti ekspertų statistikų ir statistinės informacijos vartotojų pranešimai yra aktualūs ir dabar⁵⁷. Seminaro medžiaga paskelbta Eurostato interneto svetainėje (http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ceies/library?l=/ceies_seminars_31/ethnic_discrimination&vm=detailed&sb=Title).

4.1. Airijos patirtis rengiant lygybės statistiką

Airijos nacionalinė statistikos tarnyba ES mastu yra lyderė lygybės statistikos srityje. Svarbu pažymėti, kad valstybės valdymo institucijos siekė bendradarbiavimo su oficialiosios statistikos rengėjais, skatino

---

⁵⁷ 33th CEIES Seminar Ethnic and Racial Discrimination on the Labour Market: Measurement, Statistics and Indicators. Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ceies/library?l=/ceies_seminars_31/ethnic_discrimination&vm=detailed&sb=Title [žiūrėta 2009-11-15].

dirbti bei skyrė pakankamą finansavimą šios statistikos rengimui ir plėtrai bei statistiniams tyrimams⁵⁸.

2002 m. Nacionalinė statistikos tarnyba gavo pasiūlymą iš Lygių galimybių tarnybos atlikti diskriminaciją patyrusių asmenų tyrimą (apklausa). Šiam siūlymui buvo pritarta ir sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė, kurios sudėtyje buvo Lygių galimybių tarnybos, profesinių sąjungų, tautinių mažumų ir valdžios institucijų atstovai. Darbo grupė diskutavo dėl tokio tyrimo prioritetų, nustatė jo tikslus. Buvo daug diskutuota, kokią suvestinę statistinę informaciją (rodiklius) reikėtų rinkti, dėl diskriminacijos apibrėžimo, tautinių mažumų grupių klasifikacijos. Darbo grupė nusprendė vadovautis nacionaliniais teisės aktais, nustatančiais lygias galimybes ir apibūdinančiais lygybės pagrindus – lytį, šeiminių padėčių, amžių, negalia, rasę / odos spalvą, tautybę / pilietybę, lytinę orientaciją, išpažįstamą tikėjimą, narystę keliautojų (romų) bendruomenėje. Darbo grupė diskutavo, kokia turėtų būti tautybių klasifikacija. Tokios klasifikacijos Airijoje nebuvo, todėl ją rengė tarpinstitucinė darbo grupė su sąlyga, kad klasifikacija būtų tinkama informacijai apie tautybę koduoti ir statistiniams grupavimams atlikti (gyventojų atrankiniams tyrimams ir visuotiniams surašymams). Tarpinstitucinė darbo grupė nusprendė, kad tautybių klasifikatorių sudarys keturios grupės: baltieji (baltieji airiai, baltieji Airijos keliautojai); juodieji ar Airijos juodieji (afrikiečiai, kitokios kilmės juodaodžiai), azijiečiai ar Airijos azijiečiai (kinai; kitokios Azijos kilmės, kiti, įskaitant mišrios kilmės).

Airijos statistikos tarnybos specialistai parengė tyrimo klausimyno projektą, kuris buvo suderintas su tarpinstitucine darbo grupe ir patvirtintas. Statistikai susidūrė su metodologiniais sunkumais, rengiant tyrimo apie patyrusius diskriminaciją klausimyno projektą. Visų pirma tai buvo pirmas tyrimo klausimynas, siekiant iš respondentų gauti subjektyvią informaciją apie patirtą diskriminaciją. Be to, ypatingas

---

⁵⁸ *Developing Irish Social and Equality Statistics to meet Policy Needs*. 2003. Report of the Steering Group on Social and Equality Statistics. National Statistics Board, Government of Ireland. Dublin: Publisher by the Stationery Office.

dėmesys buvo skirtas rezultatų, t. y. suvestinės statistinės informacijos rengimui, nes keli respondentai, atsakę turį tokios pačios diskriminacijos patirties, ją galėjo patirti skirtingais būdais ir aplinkybėmis. Statistikai, bendradarbiaudami su mokslininkais, daug dėmesio skyrė jautrių klausimų, pvz., lytinės orientacijos, formulavimui. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas metodinių nurodymų klausėjams rengimui, specialiems mokymams (jautrūs klausimai, nuoseklumo ir pastovumo užtikrinimas, atsižvelgimas į tradicijas, gyvenimo normas ir pan.).

Airijos statistikos tarnyba kasmet atlieka du statistinius namų ūkių tyrimus: pajamų ir gyvenimo sąlygų bei namų ūkių. Namų ūkių tyrimas yra didžiausias imties tyrimas Airijoje (kas ketvirtį apklausama apie 34 tūkst. namų ūkių). Namų ūkių tyrimas susideda iš dviejų dalių: gyventojų apklausos metu gaunama išsami informacija apie gyventojų užimtumą ir nedarbą, be to, gyventojai apklausiami vis kitokia aktualia socialine tema (sveikatos, negalios, mokymosi visą gyvenimą, šeimos ir darbo derinimo ir pan.). Kokia tema atlikti tyrimą, sprendžia Airijos nacionalinė statistikos tarnyba. Ši tarnyba gauna siūlymus iš įvairių institucijų apie valdžios institucijoms reikalingą informaciją ir sudaro prioritetus bei suderina finansavimo galimybes.

Airijos statistikos tarnyba tyrimą apie patirtą diskriminaciją atliko 2004 ir 2007 m. Respondentai buvo klausiami apie per pastaruosius dvejus metus patirtą diskriminaciją pagal devynias sritis: ieškant darbo, darbovietėje, viešose vietose – parduotuvėse, baruose, kavinėse ar restoranuose, mokslo įstaigose, naudojantis bankų, draudimo ir finansinių institucijų paslaugomis, švietimo sistemoje, išigyjant ar išsinuojuojant būstą, gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, transporte, siekiant gauti kitas viešojo administravimo paslaugas. Respondentui atsakius, kad patyrė diskriminaciją nors vienoje iš devynių išvardytų sričių, jo buvo klausama, koks buvo patirtos diskriminacijos pagrindas: lytis, šeimtinė padėtis, negalia, rasė / etninė grupė, tautybė, lytinė orientacija, tikėjimas ir kt. Respondentų buvo klausama, kiek kartų (viena, keletą, nuolat) buvo diskriminuojami, kokį poveikį (jokio ar labai mažą, mažą, didelį, labai didelį) patirta diskriminacija turėjo jų gyvenimui, ar respondentas reagavo į patirtą diskriminaciją (taip ar

ne, žodžiu, raštu, teisiniu ieškiniu). Buvo klausama, ar respondentas žino apie Airijos lygių galimybių įstatymą, nustatantį nediskriminavimo ir lygių galimybių užtikrinimą.

Pagrindiniai Airijos diskriminacijos tyrimo rezultatai⁵⁹:

- Daugiau nei 12 proc. 18 metų ir vyresnio amžiaus asmenų per dvejus metus iki tyrimo (apklausos) patyrė diskriminaciją. Didesnę dalį (arba 31,5 proc.) patyrusiųjų diskriminaciją sudarė ne baltosios rasės asmenys, 28,8 proc. – bedarbiai, 24,4 proc. – užsieniečiai, 21,6 proc. – krikščionys, 19,6 proc. – asmenys su negalia. Daugiau negu trečdalis kitų rasių atstovų, išskyrus baltuosius, per pastaruosius dvejus metus (17,6 proc.) patyrė diskriminaciją. Dauguma asmenų, per pastaruosius dvejus metus iki tyrimo patyrusių diskriminaciją, nurodė, kad ją patyrė daugiau nei vieną kartą.
- Dažniausiai asmenys patyrė diskriminaciją naudodamiesi bankų, draudimo ir finansinių institucijų paslaugomis.
- Dažniausiai diskriminacija patiriama dėl amžiaus ir lyties.
- Ketvirtadalis respondentų, teigusių, jog patyrė diskriminaciją, nurodė, kad diskriminacija turėjo didelį poveikį tolesniam gyvenimui, 48 proc. nurodė, kad diskriminacija turėjo nežymų poveikį jų gyvenimui, 27 proc. – jokio ar labai mažą.
- 60 proc. asmenų, patyrusių diskriminaciją, nesiėmė jokių veiksmų dėl patirtos diskriminacijos, trečdalis ėmėsi žodinių veiksmų ir tik 9 proc. pateikė teisinius ieškinius.
- Vienas iš penkių respondentų nurodė nežinąs savo teisių pagal Airijos lygių galimybių įstatymą, 53 proc. respondentų atsakė, kad šiek tiek žino, 28 proc. – kad žino daug. Tačiau 41 proc. kitų rasių atstovų, išskyrus baltuosius, ir 32,1 proc. žmonių su negalia nurodė, kad jie nežino savo teisių, nustatytų Airijos lygių galimybių įstatyme.

---

⁵⁹ *Developing Irish Social and Equality Statistics to meet Policy Needs*. 2003. Report of the Steering Group on Social and Equality Statistics. National Statistics Board, Government of Ireland. Dublin: Publisher by the Stationery Office.

Tyrimo rezultatai buvo pateikti visuomenei ir sukėlė diskusijas. Airijos statistikos tarnybos specialistai teigė, kad parengti išsamią tyrimo statistinę informaciją buvo gana sudėtinga dėl temos jautrumo, nedidelio respondentų, patyrusių diskriminaciją, skaičiaus, ypač duomenis perskaičiuojant visai populiacijai. Statistikos ekspertai pastebėjo, kad norint, jog šios srities tyrimas būtų kokybiškas, reikia pakankamai didelės tyrimo imties (respondentų skaičiaus) arba numatyti apklausti tam tikras gyventojų grupes.

4.2. Jungtinės Karalystės gerosios praktikos pavyzdys

Jungtinėje Karalystėje duomenis⁶⁰ apie lygių galimybių užtikrinimą ir diskriminaciją renka keletas institucijų (2 pav.).

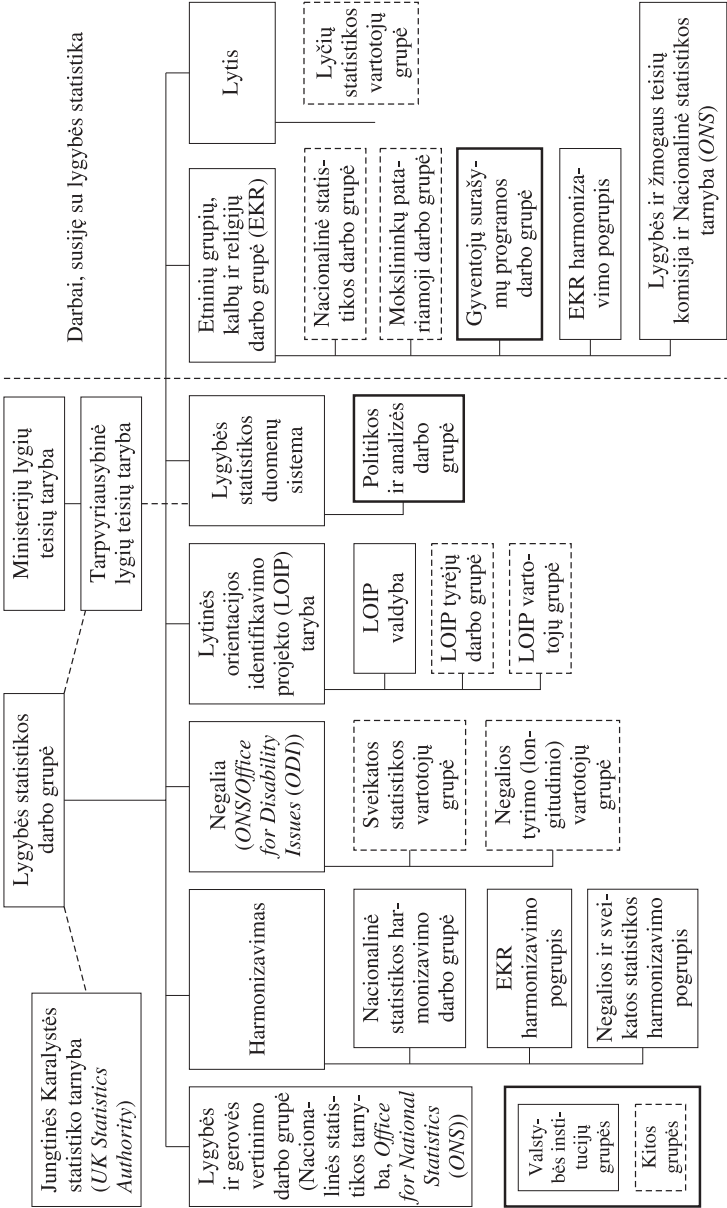
Jungtinės Karalystės darbo ir pensijų departamentas diskriminacijai dėl užimtumo vertinti naudoja šiuos lygybės rodiklius: 50 metų ir vyresnio amžiaus gyventojų užimtumo lygis, palyginti su iki 50 metų amžiaus gyventojų užimtumu; 50 metų ir vyresnio amžiaus gyventojų, kurie yra neaktyvūs, dalis, palyginti su iki 50 metų amžiaus gyventojais; 50 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai, kurie mokosi ar kelia kvalifikaciją, palyginti su iki 50 metų amžiaus gyventojais.

Nacionalinė statistikos tarnyba atlieka gyventojų užimtumo tyrimą, kiekvieną ketvirtį apklausiamą apie 60 tūkst. namų ūkių. Be pagrindinių klausimų, suderintų ES lygmeniu, respondentai klausiami, kokiai etninei grupei jie save priskirtų. Remiantis gyventojų užimtumo tyrimo rezultatais vertinama šalies gyventojų sudėtis pagal etnines grupes bei padėtį darbo rinkoje, rengiamos ir įvairios analitinės apžvalgos.

Jungtinėje Karalystėje decentralizuotai rinkti duomenys apie patirtą diskriminaciją ir lygių galimybių užtikrinimą netenkinio šalies vyriausybės ir kitų vartotojų poreikių. 2007 m. Jungtinės Karalystės

---

⁶⁰ *Equality Data Review*. Office for National statistics, UK. Prieiga per internetą: <http://www.ons.gov.uk/about-statistics/measuring-equality/equality-data-review/index.html> [žiūrėta 2009-11-20].

2 pav. Lygybės statistikos sistema Jungtineje Karalystėje*

* Office for National Statistics. REPORT FROM THE REVIEW OF EQUALITY DATA, December 2007

vyriausybės nurodymu buvo parengta apžvalga apie lygybės statistikos poreikį: padėties analizei, lygių galimybių principui užtikrinti ir diskriminacijos reiškinių paplitimui įvertinti. Ši apžvalga buvo pradžia ir pagrindas pradėti rengti lygybės statistiką. Nacionalinei statistikos tarnybai buvo pavesta atlikti išsamią analizę apie galimybes parengti metodikas, rinkti lygybės statistinius rodiklius, rengti ir teikti vartotojams suvestinę statistinę informaciją. Jungtinės Karalystės nacionalinė statistikos tarnyba sudarė tarpinstitucinę darbo grupę. Darbo grupė konstatavo, kad yra statistinės informacijos, kuria remiantis galima apibūdinti šalies gyventojų padėtį lygybės atžvilgiu, suderinti ir apibrėžti lygybės sąvoką; nuspręsti, kokie rodikliai bus naudojami; nustatyti svarbiausius rodiklius; tobulinti tyrimų metodikas; gerinti duomenų rinkimą ir suvestinės statistinės informacijos rengimą bei sklaidą.

Buvo parengtos rekomendacijos.

Dėl strategijos ir procesų, tobulinant informacijos apie lygias galimybes rengimą:

- Sukurti tarpinstitucinę darbo grupę, kuri nustatytų tinkamą duomenų rinkimo būdą, stebėtų ir rengtų ataskaitas apie šių rekomendacijų įgyvendinimą.
- Lygių galimybių tarnybai suderinti ir apibrėžti lygių galimybių sąvoką ir nustatyti šių duomenų rinkimo sistemą, parengiant rekomendacijas.
- Valdžios institucijoms kartu su Lygybės ir žmogaus teisių komisija stebėti pažangą lygių galimybių srityje, remiantis nustatytais pagrindiniais rodikliais.
- Tobulinti vyriausybinių institucijų lygių galimybių užtikrinimo ir nelygybės įvertinimo planą.
- Rengti ir skelbti statistinę informaciją apie lygias galimybes.
- Lygių galimybių tarnybai parengti strategiją dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo, rengiant lygių galimybių statistiką.
- Tobulinti duomenų apie lygias galimybes palyginamumą.
- Nacionalinės statistikos tarnybos rodiklių derinimo grupė turėtų būti atsakinga už suderintas klasifikacijas, rodiklių suderinamumą rengiant statistinę informaciją apie lygybę.

- Nacionalinės statistikos tarnybai užtikrinti, kad tyrimuose ir skelbiant statistinę informaciją būtų vartojami suderinti lygių galimybių apibrėžimai.
- Negalios tarnybai ir Lygių galimybių tarnybai kartu su Nacionaline statistikos tarnyba ir kitomis suinteresuotomis valstybinėmis institucijomis spręsti, kokia statistinė informacija apie negalią šalies lygmeniu galėtų būti rengiama.
- Bendradarbiaujant valdžios ir visuomeninėms institucijoms, išanalizuoti galimybes rengti statistinę informaciją apie asmenis pagal lytinę orientaciją.
- Gerinti duomenų apie lygybę rinkimą ir jų kokybę.
- Nacionalinei statistikos tarnybai klausimą apie lytinę orientaciją įtraukti į namų ūkių tyrimo klausimą.
- Kadangi Jungtinėje Karalystėje yra priimti įstatymai, susiję su lytine orientacija, reikėtų rinkti ir statistiką šiuo klausimu, todėl vertėtų diskutuoti apie galimybes įtraukti į tyrimus klausimą dėl respondentų lytinės orientacijos, aptariant Nacionalinėje statistikos tarnyboje, visuomenėje, valstybinėse institucijose.
- Nacionalinei statistikos tarnybai skelbti statistinę informaciją pranešimuose, kad vartotojai suprastų, jog tai ypatingi duomenys.
- Nacionalinei statistikos tarnybai rengti statistinę informaciją, atliekant tam tikrų gyventojų grupių apklausas (pvz., romų, benamių, gyvenančių instituciniuose namuose ir pan.), bendradarbiaujant su savivaldos institucijomis, jei yra tokios informacijos poreikis ir lėšų tyrimams atlikti.
- Negalios tarnybai ir Nacionalinei statistikos tarnybai bendradarbiauti rengiant statistinę informaciją apie gyventojus su negalia.
- Vyriausybė ir Lygių galimybių tarnyba turėtų pabrėžti esamų duomenų šaltinių svarbą ir juos panaudoti rengiant informaciją apie lygias galimybes.
- Vyriausybė, Lygių galimybių tarnyba, Žmogaus teisių komisija ir kitos visuomeninės organizacijos turėtų bendradarbiauti, rasti sutarimą rengiant statistinę informaciją šia jautria tema.

Dėl duomenų apie lygias galimybes prieinamumo ir platinimo:

- Nacionalinei statistikos tarnybai teikti informaciją apie lygybės statistikos rengimą ir skelbti lygybės statistiką interneto svetainėje.
- Lygių galimybių tarnybai bendradarbiaujant su Negalios tarnyba ir neįgaliųjų statistikos vartotojų grupe, rengti ir skelbti statistinę informaciją.
- Nacionalinei statistikos tarnybai, Lygybės ir žmogaus teisių komisijai išanalizuoti lygybės statistikos sklaidą.

Jungtinės Karalystės nacionalinės statistikos tarnybos interneto svetainėje skelbiama informacija apie tarpinstitucinės grupės veiklą, jos veiklos ataskaitos, įvairios analitinės apžvalgos. Informacijos daug, ji pateikta aiškiai ir suprantamai visiems vartotojams, yra nuorodos ir į kitas institucijas, susijusias su lygybe ir diskriminacijos stebėseną.

Pažymėtina, kad Jungtinėje Karalystėje nuo 1992 m. pradėta skelbti statistinė informacija apie diskriminaciją dėl rasės. Duomenys renkami iš policijos, kalėjimų, lygtinai nuteistųjų ir kitų tarnybų. Anksčiau buvo naudojama įvairūs registravimo metodai ir skirtingos etninės kilmės klasifikacijos. 2003 m. buvo įdiegta standartinė registracijos (įrašų) sistema iš 16 etninės kilmės kategorijų, kurios buvo naudotos nacionalinei statistikos tarnybai atliekant 2001 m. gyventojų surašymą.

4.3. Prancūzijos patirtis

Prancūzijos statistikos tarnyba (INED), kaip ir kitos ES valstybių nacionalinės statistikos tarnybos, rengia išsamią statistinę informaciją⁶¹, kuri, atlikus specialius skaičiavimus ar vertinimus, galėtų būti naudojama lygybės statistikai, bet nėra rodiklių, renkamų būtent šiuo tikslu. Daugiausia statistinių duomenų lygybės srityje Prancūzija kau-

---

⁶¹ *The fight against discrimination and the promotion of equality. How to measure progress done.* European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, March 2008.

pia pagal gyventojų amžių. Duomenys apie gyventojus pagal lytinę orientaciją ir religijas nerenkami. Etninės kilmės fiksavimas ir statistinių duomenų rinkimas etniniu pagrindu yra draudžiamas pagal įstatymą. Prancūzijoje įstatymas, draudžiantis duomenų rinkimą, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai atskleidžia asmens rasinę ar etninę kilmę, priimtas 1978 m. Etninei kilmei apibrėžti tyrimuose yra naudojama respondento tėvų pilietybė ir jo gimimo vieta.

Prancūzijos statistikos tarnyboje yra tyrėjų padalinys, analizuojantis „horizontalių“ kompleksiškių ir ypač sudėtingų statistikos sričių rengimą, kitų šalių statistikų patirtį ir rengiantis rekomendacijas bei metodikas. Prancūzijos statistikai kartu su mokslininkais analizavo lygybės statistinės analitinės informacijos rengimo problemas. Nagrinėtos galimybes kurti suderintą rasių ar tautybių klasifikaciją. Prancūzai, išanalizavę Jungtinių Valstijų, Jungtinės Karalystės, Kanados, Nyderlandų ir Australijos patirtį šioje srityje, padarė išvadą, kad kiekviena šalis tokias klasifikacijas rengia savaip, ir suderinta, tarptautiniu mastu naudotina klasifikacija pagal rasę ar etninę kilmę yra praktiškai neįmanoma.

INED ekspertai, dalyvaudami Eurostato darbo grupėje lygybės statistikai rengti, pabrėžia statistinės informacijos apie lygybę darbo rinkoje pagal ES teisės aktų apibrėžtus diskriminacijos pagrindus poreikį ir nagrinėja būdus bei metodus, kaip galima būtų naudoti jau esamus duomenis ir kokius rodiklius reikėtų rinkti.

PROJEKTAS
NACIONALINIS 2011–2014 METŲ LYGYBĖS STATISTIKOS RENGIMO VEIKSMŲ PLANAS

Eil. Nr.	Uždavinys	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdytojai	Ivykdymo data	Pastabos
1.	Nustatyti lygybės statistikos pokyčius, reikšmingus rodiklius, suderinti metodologines nuostatas	1.1. Sukurti tarpinstitucinę darbo grupę statistinės informacijos apie lygybę poreikiams įvardyti (toliau – darbo grupė)	Sukurta tarpinstitucinė darbo grupė (toliau – darbo grupė), kuri analizuotų esamus administracinius duomenų šaltinius, statistinius tyrimus bei darbus ir numatytų, kokios informacijos reikėtų lygtų galimybių ir diskriminacijos reiškiniams stebėti	Lygių galimybių kontroleriaus tarnyba, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas), Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija, mokslo ir visuomeninės organizacijos	2010 m. II pusmetis	
		1.2. Atlikti esamų statistikos rodiklių kokybės analizę lygybės statistikai rengti	Parngtas rodiklių sąrašo projektas, analitinė medžiaga	Statistikos departamentas, darbo grupė	2010 m. II pusmetis	

Eil. Nr.	Uždavinys	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdymo data	Pastabos
		1.3. Parengti pagrindinių rodiklių, apibūdinančių lygybę, sąrašą	Parengtas rodiklių sąrašas (įskaitant apibrėžimus, suderinamumą su Europos statistikos sistemos reikalavimais)	2010 m. II pusmetis	
		1.4. Suderinti lygybės statistikai rengti naudojamus diskriminacijos pagrindų ir kitus klasifikatorius/sąrašus	Parengti diskriminacijos pagrindų, tautybių, religijų, lytinės orientacijos ir kiti klasifikatoriai/sąrašai. Statistiniai duomenys koduojami ir teikiama mi vartotojams sugrupuoti pagal suderintus klasifikatorius	2011 m. gruodis	
2.	Rengti ir skelbti lygybės statistiką	2.1. Pagal nustatytą ir patvirtintą lygybės statistinių rodiklių sąrašą rengti metinę statistinę analitinę informaciją	Skelbiama analitinė statistinė informacija	Nuo 2011 m., Skelbimas – nuo 2012 m.	Papildomai Statistikos departamentui reikėtų 5 žmogaus darbo mėnesių
		2.2. Rinkti ir skelbti informaciją apie patirtą tiesioginę diskriminaciją	Sukurta skundų dėl diskriminacijos duomenų bazė, statistinė analitinė informacija skelbiama interneto svetainėje	Kasmet, balandis	

Eil. Nr.	Uždavinys	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdymo data	Pastabos
		2.3. Atlikti 2011 metų gyventojų ir būstų surašymo (toliau – surašymas) papildomos informacijos rengimą lygybės aspektui analizuoti	Parngtas lentelių apie lygbę projektas ir statistinės informacijos rengimo ir skelbimo plano projektas, suderintas su darbo grupe	2012 m.	Papildomai Statistikos departamentui reikėtų 4 žmogaus darbo mėnesių
	2.4. Rengti statistinę informaciją apie žmones su negalia	Parengta išsami statistinė informacija apie žmonių su negalia demografines, socialines ir ekonominės charakteristikas, namų ūkius bei būsto charakteristikas ir gyvenimo sąlygas, sujungiant 2011 metų gyventojų ir būstų surašymo, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos duomenų bazes ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinės informacinės sistemos duomenis apie asmenis, kuriems nustatyta neįgalumas ar darbingumo lygis	Statistikos departamentas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2014 m.	Papildomai Statistikos departamentui reikėtų 10 žmogaus darbo mėnesių

Eil. Nr.	Uždavins	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdytojai	Įvykdymo data	Pastabos
		2.5. Atlikti žmonių su negalia ir jų socialinės integracijos tyrimą	Pagal Eurostato metodiką ir klausimyną atliktas tyrimas, parengti ir Statistikos departamento interneto svetainėje paskelbti pagrindiniai tyrimo rezultatai apie žmones su negalia ir jų socialinės integracijos problemas	Statistikos departamentas	2012 m. – gyventojų apklausa, 2013 m. – paskelbta statistinė informacija	EK numato finansuoti tik ES gyventojus reprezentuojančios imties tyrimą. Nacionalinėms tyrimams tyrimo rodiklių pagal amžių, lytį bei regioninį lygmenį kokybei užtikrinti būtina didinti tyrimo imtį – tam reikėtų papildomų finansinių lėšų
		2.6. Rengti statistinę informaciją apie gyventojų tautinę sudėtį	Rengiama ir skelbiama statistinė informacija apie gyventojų tautinę sudėtį, remiantis Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenimis ir 2011 metų gyventojų ir būstų surašymo rezultatais	Statistikos departamentas, Gyventojų registro tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos	2011–2014 m.	

Eil. Nr.	Uždavinys	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdymo data	Pastabos
		2.7. Atlikti nelaimingų atsitikimų darbe ir su darbu susijusių sveikatos problemų statistinį tyrimą (papildomas modulis prie gyventojų užimtumo tyrimo), gaunant statistinės informacijos lygybės aspektu	Parengta ir paskelbta Statistikos departamento interneto svetainėje statistinė ir analitinė informacija apie nelaimingų atsitikimų darbe ir kelyje skaičių, ligas dėl darbo ar darbo sąlygų, smurtą ir priekabiavimą darbe	2013 m. – tyrimas, 2014 m. – paskelbta statistinė informacija	Apklausiami visi tyrimo dalyvaujantys gyventojai. Tyrimo duomenys patikimi ir papildomai lėšų nereikia.
		2.8. Atlikti migrantų ir jų palikuonių padėties darbo rinkoje tyrimą (papildomas modulis prie gyventojų užimtumo tyrimo), gaunant statistinės informacijos lygybės aspektu	Pagal Eurostato metodiką parengta statistinė ir analitinė informacija apie imigracijos priežastis, galimybes ir būdus įsidarbinti, integravimosi į darbo rinką būdus	2014 m. – tyrimas	Dėl mažo Lietuvoje gyvenančių užsieniečių skaičiaus (jie šiuo metu sudaro tik daugiau nei 1 proc. gyventojų) patikimi tik kai kurie duomenys

Eil. Nr.	Uždavins	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdytojai	Įvykdymo data	Pastabos
		2.9. Atlikti nusikal- tinių aukų tyrimą	Pagal Eurostato metodiką ir klausimyną atliktas tyrimas, parengti ir Statistikos departamento interneto svetainėje paskelbti pagrindiniai nusikaltimų aukų tyrimo rezultatai, susiję su lygybės statistikos rodikliais	Statistikos departamentas	2013 m. – gyventojų apklausa, 2014 m. – paskelbta statistinė informacija	EK numato finansuoti tik ES gyventojus reprezentuojančios imties tyrimą. Nacionalinėms reikiams tyrimo rodiklių pagal amžių, lytį bei regioninį lygmenį kokybei užtikrinti būtina didinti tyrimo imtį – tam reikėtų papildomų finansinių lėšų
		2.10. Rengti statistinę informaciją apie moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkį	Rengiama ir skelbiama statistinė informacija apie moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkį	Statistikos departamentas	Kasmet, lapkritis	

Eil. Nr.	Uždavins	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdymo data	Pastabos
		2.11. Atlikti gyventojų sveikatos tyrimą	Pagal Eurostato metodiką ir klausymyną atliktas tyrimas, parengti ir Statistikos departamento interneto svetainėje paskelbti tyrimo pagrindiniai rezultatai apie vyrų ir moterų, darbingo ir pensinio amžiaus žmonių sveikatos sutrikimus, naudojamą sveikatos priežiūros paslaugomis ir jų prieinamumą, medikamentų vartojimą ir kt.	2014 m. – gyventojų apklausa	EK numato finansuoti tik ES gyventojus reprezentuojančios imties tyrimą. Nacionalinėms reikmėms tyrimo rodiklių parinkimo rodiklių, lyčių bei regioninių lygmenų kokybei užtikrinti būtina didinti tyrimo imtį – tam reikėtų papildomų finansinių lėšų
		2.12. Atlikti visuomenės nuostatų kitimo ir diskriminacijos priešasčių tyrimą siekiant patyrimo, atsižvelgti į jau atliktus tyrimus, taikyti rodiklius	Atliktas tyrimas ir parengta bei paskelbta statistinė analitinė informacija	2011 m.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Eil. Nr.	Uždavins	Priemonės pavadinimas	Siekiamas rezultatas. Darbo tikslas ir pagrindiniai rodikliai	Vykdymo data	Pastabos
		2.13. Rinkti, apibendrinti ir skelbti statistinę informaciją apie visuomeninių organizacijų, esančių didesneje diskriminacijos rizikoje, narių skaičių ir sudėtį	Renkama, analizuojama ir viešai skelbiama suvestinė statistinė informacija apie visuomeninių organizacijų, kuriose sutisbūrė diskriminacijos atžvalgų pažeidžiami asmenys, narių skaičių ir sudėtį	2012 m., vėliau – kas dveji metai	Esant finansavimui
		2.14. Atlikti tikslinės gyventojų grupės, esančios didesneje diskriminacijos rizikoje, patirtos diskriminacijos tyrimą (apklausą)	Atliktas tyrimas	2014 m.	Esant finansavimui
		2.15. Sistemingai nacionaliniu lygmeniu rengti analitinę statistinę informaciją apie lygybę šalyje	Rengiama ir skelbiama nacionaliniu lygmeniu lygybės (lygių galimybių užtikrinimo ir diskriminacijos) analitinė statistinė informacija	2011–2014 m.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Statistikos departamentas

Išvados ir rekomendacijos

1. Lietuvoje dar nėra lygybės statistikos rengimo sistemos, nors yra oficialiosios statistikos (socialinės statistikos tyrimų, gyventojų ir būstų surašymų statistinės informacijos) ar administracinių šaltinių duomenų, kuriuos galima naudoti vertinant lygias galimybes ir diskriminacijos reiškinius.
2. Atliekami sociologiniai tyrimai neatitinka Europos Komisijos reikalavimų dėl statistinės informacijos kokybės, gauti duomenys yra nereprezentatyvūs (per mažos tyrimų imtys).
3. Rengiant statistinę informaciją lygių galimybių ar diskriminacijos tema susiduriama su problema – skirtingos institucijos renka ir vertina tuos pačius reiškinius naudodamos skirtingus rodiklius ar tų pačių rodiklių skirtingus apibrėžimus.
4. Trūksta kokybiškos statistinės informacijos lygių galimybių ir diskriminacijos temomis, pvz., neįgaliųjų, tam tikro amžiaus moterų padėties darbo rinkoje, vyresnio amžiaus gyventojų galimybių mokytis visą gyvenimą ir pan.
5. Rengiant tyrimų metodikas, renkant gyventojų duomenis diskriminacijos tema, būtina ypatingą dėmesį skirti ES teisės aktų dėl konfidencialumo įgyvendinimui bei duomenų apsaugai.
6. Tobulinant lygybės statistiką, būtina parengti ir teisės aktu patvirtinti veiksmų planą, prieš tai jį suderinus su valdžios institucijomis, visuomeninėmis organizacijomis.
7. Nacionalinio lygybės statistikos plano rengimas turi sutapti su kitais svarbių planavimo dokumentų rengimo ir vykdymo ciklais – Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Eurostato darbų programomis. Būtina atsižvelgti į Eurostato planus lygybės statistikai rengti.
8. Nacionalinio lygybės statistikos veiksmų plano projektas turi būti rengiamas ne ilgesniam kaip 5 metų laikotarpiui, planą reikia su-

derinti su valdžios institucijomis, visuomeninėmis organizacijomis. Prireikus planas gali būti tikslinamas.

9. Būtina įvertinti finansinius išteklius lygybės statistikai rengti, naudoti išlaidų ir naudos analizės (angl. *cost-benefit analysis*) metodą.
10. Statistinė informacija apie lygybę turi būti skelbiama Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Statistikos departamento interneto svetainėse.
11. Plano projektas turi būti derinamas su Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinama Nacionaline antidiskriminacijos programa ir kitomis susijusiomis programomis.
12. Nacionalinis veiksmų planas turi atitikti ES reikalavimus šios srities teisės aktams.

Literatūra

1. Adlys, P. 2007: *Lietuvos gyventojų surašymai: patyrimas ir žvilgsnis į 2011-uosius*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
2. Andriukaitis, G. 2007. Asmenų lygybės principas Europos Sąjungos nediskriminavimo teisėje: pamatinės sampratos ir jų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje *Iš Lygios galimybės ir ES nediskriminavimo teisė*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras.
3. Bagdonas, A., Lazutka, R., Vareikytė, A., Žalimienė, L. 2007. *Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbuotėje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
4. Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T. 2009. Diskriminacijos suvokimas Lietuvos visuomenėje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4, p. 336–344.
5. *Developing Irish Social and Equality Statistics to meet Policy Needs*. 2003. Report of the Steering Group on Social and Equality Statistics. National Statistics Board, Government of Ireland. Dublin: Publisher by the Stationery Office.
6. *European handbook on equality data*. 2007. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
7. *Equality and non-discrimination*. 2006. Annual report. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
8. *The fight against discrimination and the promotion of equality. How to measure progress done*. 2008. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
9. *Galimų diskriminacijos apraiškų, naujai numatytų Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme, bei visuomenės tolerancijos įvairioms socialinėms grupėms įvertinimas ir lyginamoji analizė*. 2008. Tyrimo ataskaita. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. Vilnius.
10. Kasatkina, N., Leončikas, T. 2003. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas.
11. Leončikas, T. 2007. Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu. Iš *Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai* (kolektyvinė monografija, sud. R. Žiliukaitė). Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, p. 89–107.

12. *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaitos*. 2006–2009. Vilnius.
13. LR darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios* 2002, Nr. 64-2569.
14. LR lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios* 2003, Nr. 114-5115.
15. LR lygių galimybių įstatymas. Aktuali redakcija. *Valstybės žinios* 2008, Nr. 76-2998.
16. LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios* 1998, Nr. 112-3100. Aktuali redakcija. *Valstybės žinios* 2008, Nr. 75-2923; 2009, Nr. 87-3665.
17. LR Vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės antidiskriminacinės 2006–2008 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios* 2006, Nr. 100-3872.
18. LR Vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės antidiskriminacinės 2009–2011 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios* 2009, Nr. 49-1964.
19. *Measuring Discrimination. Data Collection and EU Equality Law*. 2006. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
20. Mikulionienė, S., Mačernytė-Panomariovienė, I. 2007. *Amžiaus diskriminacija viešajame sektoriuje*. Regioninis pilietinės edukacijos centras. Vilnius.
21. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Gruževskis, B., Moskvina, J. 2007. Tautinių mažumų nedarbas ir išankstinės sąlygos jo mažėjimui Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4, p. 23–36.
22. Leončikas, T. ir kt. 2008. *Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje*. Tyrimo ataskaita. Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. Vilnius.
23. Speciali Eurobarometro apklausa Nr. 296 „Diskriminacija Europos Sąjungoje. Suvokimas, patirtis ir požiūris“, 2008.
24. Sprindžiūnas, A. ir kt. 2007. *Diskriminacija dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje*. Naujų religijų tyrimo ir informacijos centras. Vilnius.
25. *Vyrų ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje*. 2008. Tyrimo ataskaita. Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Vilnius.
26. *Tolerancija*. Telefoninė įmonių apklausa. Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa. Tyrimą atliko 2008 m. „Vilmorus“ UAB „Idea prima“ užsakymu.
27. Žibas, K. Etniškumo problematikai skirtos mokslinės publikacijos Lietuvoje 2005-2006 m. 2006. *Etniškumo studijos 2006/1*: Etninis nepakantumas. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas, p. 147-174.
28. Zdanevičius, A., Reingardė, J., Samuolytė, J. 2007. *Lesbiečių, gėjų, biseksualų bendruomenės socialinės atskirties tyrimas*. Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras.

Šaltiniai internete

- http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/surasymo_atask.doc [žiūrėta 2009-09-27].
- http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ssd/library?l=/dss_meetings/meetings_2009/september_24-25/equality_statisticspdf_EN_1.0_&a=d [žiūrėta: 2009-09-30].
- http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606381_en.pdf [žiūrėta 2009-08-27].
- <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.41/2006/zip.1.e.pdf> [žiūrėta 2009-10-15].
- <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749> [žiūrėta: 2009 m. vasario 16 d.].
- <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6571> [žiūrėta 2009-11-30].
- <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&Pxsid=3236&TC=1&UseDots=True&ST=ST> [žiūrėta 2009-08-30].
- <http://www.lygybe.lt>.
- <http://www.religija.lt/index.php?option=content&task=view&id=61&Itemid=47> [žiūrėta 2009-09-17].
- <http://vilnius.usembassy.gov/root/pdfs/lithuanian/irf2008lt2.pdf> [žiūrėta 2009-09-30].
- <http://www.lygybe.lt/assets//Diskriminacijaproc.20delproc.20religijosproc.20irproc.20isitikinimu.pdf> [žiūrėta 2009-09-22].
- <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&Pxsid=3236&TC=1&UseDots=True&ST=ST> [žiūrėta 2009-09-17].
- <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Tendencijos/UserDispForm.aspx?ID=38&Source=httpproc.3Aproc.2Fproc.2Fwwwproc.2Eldbproc.2Eltproc.2FInformacijaproc.2FDarboRinkaproc.2FPuslapiaiproc.2Fdefaultproc.2Easpx> [žiūrėta 2009-05-27].
- <http://www.lygybe.lt/assets//LGBTproc.20bendruomenesproc.20socialinesproc.20atskiirtiesproc.20tyrimas.pdf> [žiūrėta 2009-08-27].
- <http://www.lygybe.lt/assets//LGBTproc.20bendruomenesproc.20socialinesproc.20atskiirtiesproc.20tyrimas.pdf> [žiūrėta 2009-08-27].
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0420:LT:HTML> [žiūrėta 2009-10-31].
- http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/ceies/library?l=/ceies_seminars_31/ethnicall_discrimination&vm=detailed&sb=Title [žiūrėta 2009-11-15].
- <http://www.ons.gov.uk/about-statistics/measuring-equality/equality-data-review/index.html> [žiūrėta 2009-11-20].

Žinios apie autorius

LAIMA OKUNEVIČIŪTĖ NEVERAUSKIENĖ

Socialinių mokslų daktarė, Lietuvos socialinių tyrimų centro Darbo ir socialinių tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakulteto Socialinės ekonomikos ir vadybos katedros docentė.

Mokslinių interesų sritys: socialinė ekonomika, darbo rinka ir gyventojų užimtumas, užimtumo politika, socialinė politika, socialiai pažeidžiamų grupių integracija, lygybės tyrimai.

BOGUSLAVAS GRUŽEVSKIS

Socialinių mokslų daktaras, Lietuvos socialinių tyrimų centro Darbo ir socialinių tyrimų instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Socialinio darbo katedros docentas.

Mokslinių interesų sritys: darbo rinka ir gyventojų užimtumas, darbo rinkos reguliavimas, darbo santykiai bei socialinis dialogas.

Okunevičiūtė Neverauskienė, Laima

Li386 Lygybės statistikos pagrindai. Nacionalinis lygybės statistikos rengimo veiksmų planas / Laima Okunevičiūtė Neverauskienė, Boguslavas Gruževskis. – Vilnius: Eugrimas, 2009. – 80 p.

ISBN 978-9955-790-75-4

Šis mokslinis leidinys skirtas lygybės statistikos problematikai ir diskriminacijos apraiškų visuomenėje stebėsenos metodologiniams klausimams. Leidinyje nagrinėjamas lygybės statistikos rengimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, pateikiamos pagrindinės lygybės statistikos metodologinės nuostatos, analizuojamos diskriminacijos apraiškos bei jų mažinimo priemonės, pristatoma užsienio valstybių geroji praktika rengiant lygybės statistiką, pateikiamas Nacionalinis lygybės statistikos veiksmų plano projektas.

Tikimasi, kad leidinys bus naudingas tiek mokslininkams, nagrinėjantiems šiuos klausimus, tiek studijuojantiems Lietuvos aukštosiose mokyklose, tiek visiems, dirbantiems lygių galimybių užtikrinimo srityje, analizuojantiems diskriminacijos fenomeną, valstybės institucijų, savivaldybių, visuomeninių organizacijų darbuotojams bei visiems, besidomintiems lygių galimybių ir diskriminacijos problematika. Knygoje pateikta medžiaga gali praktiškai pasitarnauti įgyvendinant skirtingo masto, įvairių gyventojų grupių socialinės integracijos programas, jas vertinant bei vykdamt jų stebėseną.

UDK 311:316.3(474.5)

L. Okunevičiūtė Neverauskienė, B. Gruževskis

LYGYBĖS STATISTIKOS PAGRINDAI

Nacionalinis lygybės statistikos rengimo veiksmų planas

Išleido leidykla „Eugrimas“, Kalvarijų g. 98-42, LT-08211 Vilnius

Tel./faks. (8 5) 273 3955, (8 5) 275 4754; el. p. info@eugrimas.lt

www.eugrimas.lt

Spausdino UAB „Biznio mašinų kompanija“,

J. Jasinskio g. 16A, LT-01112 Vilnius